

växter

I HÄLSINGLAND OCH GÄSTRIKLAND

TUSSILAGO

Nr 2
1995
Årg. 13

Växter i Hälsingland och Gästrikland (VÄX) ges ut av Gävleborgs Botaniska Sällskap (GÄBS), lokalförening av Svenska Botaniska Föreningen (SBF). VÄX utkommer med tre nummer årligen (vinter, vår och höst).

Du blir medlem i GÄBS och erhåller VÄX genom att betala in årsavgiften på GÄBS postgirokonto 57 58 11 - 5. Årsavgiften för 1995 är 80 kr för dig som inte är medlem i SBF. 5 kr av denna avgift går till medlemskap i SBF. Om du redan är medlem i SBF, genom prenumeration på Svensk Botanisk Tidskrift (SBT), är årsavgiften 75 kr. För familjemedlemskap är årsavgiften 25 kr (inkluderar ej VÄX).

Prenumeration på SBT beställs genom Britt Snogerup, Botaniska museet, Ö. Vallgatan 18, 223 61 Lund, postgiro 446 50 72 - 9. SBT utkommer sex gånger årligen och omfattar ca 420 sidor. Prenumerationsavgiften för 1995 är 255 kr.

Önskemål och bidrag i alla former för kommande VÄX mottages tacksamt av redaktionen:

Bengt Stridh, Uddstigen 4, 725 91 Västerås, 021/522 58, 021/13 41 00 (fax), best@secrec.abb.se
 Gunnar Nilsson, Vågskrivargatan 1A, 803 20 Gävle, 026/12 46 31
 Birgitta Hellström, Ringvägen 35, 810 41 Forsbacka, 026/359 60
 Barbro Risberg, Hagmarksgatan 44, 813 33 Hofors, 0290/277 81

GÄBS styrelse 1995

Ordförande	Anders Delin	Lundnäs 3279	820 10 Arbrå	0278/400 57
			telefonsvarare och fax:	0278/409 59
Vice ordf.	Peter Ståhl	Majvägen 30	803 33 Gävle	026/18 72 78
Sekreterare	Jens Hansen	Bondarv 2242	820 40 Järvsö	0651/470 87
Kassör	Stefan Olander	Björkhamreg. 8D	821 31 Bollnäs	0278/155 31
	Bengt Stridh	adress enligt ovan		
	Björn Wannberg	Ormvråksvägen 7	756 52 Uppsala	018/32 07 59
	Åke Ågren	Ringvägen 9 E	826 50 Söderhamn	0270/105 03
suppleant	Gunni Hedkvist	Främlingshemsv. 18	810 22 Årsunda	026/29 02 11
suppleant	Birgitta Hellström	adress enligt ovan		

GÄBS bildades i Gävle den 7 februari 1982. Sällskapets syften är:

1. Att sammanföra människor, som är intresserade av botanik i allmänhet eller någon av botanikens många specialgrenar, och verka för spridandet av kunskaper inom dessa områden.
2. Att utforska floran i Gävleborgs län.
3. Att verka för skydd och vård av hotade växter och växtsamhällen i länet.

I Hälsingland bedrivs projektet "Hälsinglands flora" med Anders Delin som ledare och Peter Ståhl som handhavare av atlasrutor. I Gästrikland pågår projektet "Gästriklands flora" med Peter Ståhl som ledare, Gunnar Nilsson som handhavare av florarutor och Birgitta Hellström som rapportmottagare för hotade arter.

GÄBS har 203 medlemmar varav 13 familjemedlemmar (1995-01-01).

Omslagsbild av Jonas Lundin, Gävle.

GÄBS årsmöte 1995

Bengt Stridh

16 personer deltog i GÄBS årsmöte på Silvanum, Gävle, den 18/3, och ytterligare 11 lyssnade på det efterföljande föredraget. Styrelsen och valberedningen omvaldes sånär som på att Birgitta Hellström efterträder Leif Kihlström som suppleant i styrelsen.

Medlemsavgiften fastställdes till 75 kr för medlemmar i Svenska Botaniska Föreningen och 85 kr till de som ej är medlemmar i SBF.

Kostnaden för tidskriften diskuterades. Bytet av tryckeri från Bollnäs till Gävle har medfört en avsevärd förbättring i tryckkvalité och leveranssnabbhet, men också en fördyring. En förhållandevis stor del av kostnaden för tidskriften är färgbilderna. Mötet beslutade att kostnaden ej bör överskrida intäkterna från medlemsavgiften.

Fröekologi

Efter årsmötet höll Per Milberg, Institutionen för växtodlingslära, Sveriges lantbruksuniversitetet, Uppsala, ett en timme långt föredrag med något annorlunda tema, nämligen fröekologi.

Per började med det tankeväckande påståendet att "En ek är ett ekollons sätt att producera flera ekollon". Det amerikanska Sequoia-trädet producerar under sin livstid ca 1 miljard frön, men i

genomsnitt är det endast ett som blir ett nytt träd!

Storlek

Ett intressant spørsmål är om växten skall satsa resurserna på ett stort frö eller flera små. Det största fröet, från kokospalm, väger 10-12 kg, medan orkidéerna har de minsta fröna.

Fröproduktion för olika plantor av en art kan variera enormt. Per uppskattade att en 1,85 m hög planta av svinmålla utanför hans hus hade 130000-140000 frön, medan en planta som haft en mörk växtplats bara hade ett enda frö.

Spridning

Ett frö kan sprida sig på många olika sätt. Vinterståndare, med djur, fåglar, myror, människor eller vatten är några varianter. I ett experiment fann Per 558 frön, ormbunkar och mossor oräknade, från 17 arter/släkten i en näve jord från hans bildäck.

30 arter på Eldslandet har en bipolär världsutbredning och det ligger nära till hands att tro på fågelspridning. Bland arterna återfinns bland annat madrör, gråstarr, sumpstarr, kruståtel, amerikansk dunört, hästsvans, lopplummer och kärresälting.

Groningstid

Flera arter kan klara mycket långa tider i fröbanken. Per har fått frön av svedjenäva från 1862 att gro.

Bolmörtens frön kan också leva långa tider. I ett försök med flera olika arter fick man en japansk lotusart, *Nelumbo* sp., att gro efter 240 år. Även så gamla Lotus-frön som 1000-2000 år har grott. Vid ett försök där man 1879 grävde ner frön från 20 arter i flaskor grodde 2 arter fortfarande efter 100 år. Det var

sommarkungsljus *Verbasum blattaria* och kungsljus *Verbascum thapsus*. Överlevnaden är allmänt bättre när frön ligger i jorden än när de ligger torrt, som i herbarier etc.

Andra arter har mycket kortlivade frön, dit hör fältgentiana. Det är en tvåårig art som gror på våren och blommar året efter. Efter 1 år grodde mindre 20% av frön som var nedgrävda i påsar, i ett försök som Per gjorde.

Vi tackar Per för intressant föredrag!

Slätter hat-trick!?

"Liemannen"

Blir DU först i länet med ett slätter hat-trick? I år finns en god chans. Med slätter på Römaren 29 juli, Hade strandäng 29-30 juli och Remman 29-30 juli så går det faktiskt alldeles utmärkt att delta i tre slätterträffar under en helg. Lägg därtill slättern i Rigberg 12 augusti.

ALLA kan bidra med något under en slätterdag. Man behöver inte alls vara kunnig i att slå med lie. Det finns alltid

behov för Dig som kan tänka dig att räfsa slätterhö, forsla bort höet, fotografera, leta efter låsbräknar och jordtungor, koka kaffe etc. Under fjolårets slätter på Remman var det till exempel en viss brist på räfsare!

Gör slag i saken I ÅR! Kom till någon av våra slätterträffar.

Vi behöver DIG!!

Gävleborgs Botaniska Sällskap (GÄBS)
Lokalförening av Svenska Botaniska Föreningen

Verksamhetsberättelse för 1994

Medlemmar

Antalet medlemmar uppgick per 31/12 1994 till 203 (189 föregående år), varav 13 familjemedlemmar.

Styrelsen

Har under året bestått av

Ordförande Anders Delin (vald 93 för 2 år)

Vice ordf. Peter Ståhl (vald 94 för 2 år)

Sekreterare Jens Hansen (vald 94 för 2 år)

Kassör Stefan Olander (vald 94 för 2 år)

Ledamöter Bengt Stridh (vald 93 för 2 år)

Björn Wannberg (vald 93 för 2 år)

Åke Ågren (vald 93 för 2 år)

Suppleanter Leif Kihlström (vald 94 för 1 år)

Gunni Hedkvist (vald 94 för 1 år)

Revisorer

Sällskapets räkenskaper och verksamhet har granskats av Lars Sjölin och Jan Hassner. Olof Wedin har varit revisorsuppleant.

Valberedning

Gunnar Nilsson (sammankallande), Gullan Andersson och Maj Johansson.

Projekt Gästriklands Flora

15 st 5x5 km-rutor har färdiginventerats under 1994 och alla listor är inlästa. Den geografiska täckningen har avsevärt förbättrats.

Totalt är nu 42 rutor klara och cirka 108000 artfynd från cirka 9000

lokaler överförda till databasen.

Projekt Hälsinglands Flora

Årets fältarbete har mest bestått i att kontrollera tidigare uppgifter, men även nya lokaler har inventerats.

Ett antal äldre uppgifter har överförts till databasen.

Arbetet med att sammanställa resultatet av inventeringen, för publicering pågår.

Årsmötet

Årsmötets hölls i Bollnäs med ett dussin deltagare.

Efteråt berättade Carljohan Wikström om "Indikatorarter och nyckelbiotoper i Jämtland".

Exkursioner och träffar

14/5 Städdag Remman.

Samarr. Naturskyddsföreningen i Ljusdal.

7/6 Exkursion med Hembygdsföreningen i Hamrånge till Viby kulle.

18-19/6 Inventerarmöte i Kungsgården.

16-20/7 Inventerarmöte i Kungsgården.

23-24/7 Slåtter på Hade strandäng.

23/7 Förslåtter Remman.

Samarr. Naturskyddsföreningen i Ljusdal.

- 30/7 Slåtter på Römaren.
13/8 Slåtter på Rigberg.
Samarr. Nordanstigs Naturskyddsförening.
6-7/8 Slåtter Remman.
Samarr. Naturskyddsföreningen i Ljusdal.
16/10 Höstmöte i Gävle (PST)
Vidare har Gunnar Andersson och Åke Ågren guidat vid Skärjån och Lugnsjön i Söderhamn

Övrigt

Inventering av Näsberget vid Mellansjö, Ramsjö på begäran av Ljusdals Kommun (JHA).

Diavisning och föreläsning för Söderhamns Kameraklubb och Östansjö byförening (ÅÅG).

Stort reportage om "Jakten på Gästriklands växter" i Arbetarbladet 30/6.

Reportage i Gävle Dagblad om exkursionen till Viby kulle.

Artikel om Varglav i Ljusdals-Posten (JHA)

Studiecirkel

"Projekt Gästriklands Flora" har genomförts med 8 inneträffar och 5 exkursioner (PST m.fl.). Ca. 20 deltagare.

Utställningar

"Gästriklands Flora" har bland annat funnits uppställd under en stor miljökongress i Gävle i juni.

"Hälsinglands Flora" har visats på ett flertal platser i Söderhamn.

VÄX

Sällskapets tidskrift har under 1994 utkommit med tre nummer om samman-

lagt 144 sidor. I redaktionen har ingått Bengt Stridh, Rosa Wallgren, Gunnar Nilsson och Mats Wedin.

SBT-artikel

"Fröbanken hos några ettåriga amfibiska växter vid Vikarsjön i Hälsingland" av Per Milberg och Bengt Stridh. SBT häfte 4.

Agerande i Naturvårdsfrågor, Skrivelser etc.

Sällskapet har genom en rad medlemmar agerat aktivt i olika naturvårdsfrågor under året. Skrivelser har skickats till bland annat kommuner, Länsstyrelse, Skogsvårdsstyrelsen och skogsbolag.

Skickat regional hotlista för arter i jordbrukslandskapet till länsstyrelsen.

Väktarverksamheten

Världsnaturfonden stöttar inventeringar av hotade och sårbara växter.

I Gästrikland har över 100 lokaler för 15 arter har kontrollerats. Ett 20-tal personer har deltagit i arbetet.

Även verksamheten i Hälsingland håller på att organiseras efter flera års sporadiska inrapporteringar.

Kryptogamer

Även inom grupperna svampar, lavar och mossor har pågått omfattande inventeringsverksamhet under året.

För styrelsen

Jens Hansen

Gävleborgs Botaniska Sällskap (GÄBS)
Lokalförening av Svenska Botaniska Föreningen

Ekonomi 1994

Ingående Balans

Tillgångar

Sparbank, girot 88045:16

Resultaträkning

Inkomster

Bidrag	40000:00
Miljon t. miljön	10000:00
Världsnaturfonden	5000:00
Ljusdals Kommun	2000:00
Svenska Botaniska F.	5000:00
Skogsvårdsstyrelsen	10000:00
NOLA	8000:00
Medlemsavgift	15427:00
Försäljning	500:00
Ränta	3240:10

59167:10

Utgifter

Resor (inventer.)	10804:50
Adm. kostnader (porto m.m.)	8214:50
Tryckn. av VÄX	14304:00
Utställningsskärmar	12962:00
Dator plus div. material	15014:50
Föredragshållare	3750:00
Div. omkostnader	2000:00

67049:50

Årets Underskott 7882:40

Utgående Balans

Tillgångar

Sparbanken, girot 80162:76

Fond: Gästrike, Hälsinge
floran 161260:64

Bollnäs den 3/3 1995

Stefan Olander

Stefan Olander

Kassör

Registrerade artfynd från Hälsingland

Bengt Stridh och Björn Wannberg

Följande tabell visar hur många krysslistor och hur många artfynd från Hälsinglands församlingar som finns inlästa i databasen, 302275 artuppgifter från 9914 krysslistor! Varje lista har alltså i genomsnitt 30 arter, men variation är förstås stor från endast en art till mer än ett hundra arter. Det bör noteras att det fortfarande finns några hundra till ett tusental listor som ej är inlästa.

Inte helt oväntat toppar Anders Delin

listtoppen med 2706 inlästa krysslistor. Arnold Larsson är god två med 1798 listor, vilket resulterat att Bjuråker är klar etta på församlingstoppen. Åke Ågen, Bengt Stridh, Peter Ståhl, Björn Wannberg, Rosa Wallgren, Gunnar Andersson, Jens Hansen, Mats Axbrink, Mats Wedin och Gunnar Nilsson är de inventerare som har minst 100 inlästa krysslistor. Ytterligare 43 personer har minst en inläst krysslista.

Församling	Antal listor	Antal artfynd			
BJURÅKER	1253	34897	SÖDERALA	151	5488
BOLLNÄS	691	23589	NORRBO	166	5457
FÄRILA	853	22894	GNARP	152	5367
LJUSDAL	795	20871	FORSA	99	3907
LOS	448	14931	HANEBO	97	3605
ARBRÅ	470	13782	KÅRBÖLE	123	3282
JÄRVSO	560	13725	RENGSJÖ	79	2882
ALFTA	344	10382	MO	100	2786
HASSELA	313	10144	UNDERSVIK	93	2750
RAMSJÖ	302	8528	OVANÅKER	66	2562
BERGSJÖ	194	7836	NIANFORS	61	2388
DELSBO	324	7653	HARMÅNGER	30	2135
VOXNA	150	7412	SEGERSTA	59	1749
YTTERHOGDAL	221	6965	BERGVIK	31	1324
TRÖNÖ	212	6602	HÖG	29	1044
NORRALA	195	6380	JÄTTENDAL	22	892
SKOG	236	6235	HÄLSINGTUNA	20	738
ÄNGERSJÖ	193	6106	NJUTÅNGER	29	615
SÖDERHAMN	231	6024	HUDIKSVALL	12	500
LJUSNE	159	5692	IDENOR	21	462
ENÅNGER	176	5594	SANDARNE	10	442
ROGSTA	142	5571	LINGBO	1	85
			ILSBO	1	2

Floran på fäboddar och fäbodrester i Bjuråker

Arnold Larsson

Under ett par år har jag deltagit i en studiecirkel om fäboddar i Bjuråker, ordnad av Bjuråkers hembygdsförening. I samband med detta har jag gjort en liten sammanställning av inventeringar av floran på de vallar jag besökt.

Studiecirkeln har kommit fram till att minst 43 fäbodvallar har funnits i socknen. Alla har inte varit i bruk samtidigt. En del har tidvis varit fäbodvallar och tidvis haft fast bosättning. Fyra av vallarna i socknen har tillhört bönder från grannsocknen Delsbo och en vall bönder från Hälsingtuna - mera om detta nedan.

Fäbodväsendet har stått på sin höjdpunkt omkring senaste sekelskiftet, (Lundell 1990). Det minskade sedan alltmer efter sekelskiftet för att nästan helt försvinna under 50-talet och in på 60-talet var bara en vall i drift.

Den hårt betade och trampade marken på fäbodarna skapade en gräsfilt som motstått igenväxning mycket väl efter det att fäboddriften upphört. På vallar som slutade brukas för snart 100 år sedan finns fortfarande gräsytor kvar och även en del av örtfloran. Gödselstackarnas placering avslöjas ofta av ett frodigt litet snår av hallon och nässlor.

Den årliga förflyttningen av kreaturen mellan hembyn och vallen medförde att växter lätt kunde sprida sig i bägge

riktningarna. Exempel på detta ges i beskrivningen av några vallar.

Nedan ges en kort beskrivning av inventerade vallar samt en tabell över funna arter på respektive vall.

Avgränsningen mellan vall och omgivande skog är ju inte skarp utan växtsamhällena gå i varandra och det blir alltmera så, ju mer vallen växer igen. Vilka arter som räknats till vallen blir därför subjektivt och tyvärr kanske inte helt lika från vall till vall. I listan nedan har inte träd och buskar medtagits (med några undantag). Inte heller bärrisen eller en del vanliga skogsväxter har tagits med. Stora yviga granar är ett karaktäristiskt inslag vid många vallar. Vid de omfattande kalavverkningarna, som skett i socknen under senaste decennierna, har en smal bård av gammalgranar sparats kring en del vallar, till exempel Skäftesvallen, Trossnarven och Staver-vallen.

I listan finns ett antal arter som troligen är odlade från början och som sedan har hållit sig kvar. Detta gäller *gullviva*, *akleja*, *stormhatt*, (egentligen trädgårds-stormhatt), *röda och svarta vinbär*, *syren*, *toppklocka*, *brandlilja* och möjligen *kanelros* och *renfana*.

Fyra arter fanns på alla vallar, nämligen *blodrot*, *midsommarblomster*, *kruståtel* och *ängsgröe*. *Smörblomma*, *hallon*,

hundkäx och *teveronika* fanns på 23 av de 24 undersökta vallarna.

På 22 vallar fanns *brännässla*, *mjöлке*, *vårfryle*, *vårbrodd* och *tuvtåtel* och på 21 vallar *gulvial*, *kråkvicker*, *ängskovall*, *skogskovall*, *ärenpris* och *rödven*. Detta är ju allmänna arter och ej speciella för fåbodvallarna. De flesta av dessa arter skall öka i mängd under en tid efter utebliven hävd (Ekstam & Forshed 1992), så det stämmer ju bra att de fanns på dessa vallar som ej hävdats på många år.

Finns det då några särskilda fåbodarter? Ingen art förekommer enbart på fåbodvallar i socknen. Den art som har förhållandevis flest lokaler på vallar är den nu sällsynta *fältgentianan*. 3 av dess 6 kända lokaler i socknen är på vallar - samtliga mycket små förekomster. Det är närmast förvånande att den fortfarande fanns kvar, då det är en art som snabbt skall minska och försvinna när hävden upphör (Ekstam & Forshed 1992). Några andra arter som är förhållandevis vanliga på vallarna är *fjälltimotej* (fanns på 15 vallar och totalt funnen på ett 40-tal lokaler i socknen), *rödblåra* och *blåsuga*. Mascher uppger i Ångermanlands Flora att fåbodvallarna där har utgjort viktiga växtlokaler för låsbräkenarterna. Dessa arter har också minskat starkt där i samband med fåboddriftens upphörande. Här fanns *låsbräken* kvar på 7 vallar (totalt 21 fynd i socknen), medan *höstlåsbräken* bara fanns på 1 vall (totalt 5 fynd i socknen). På de vallar där ett visst åkerbruk förekommit är de gamla tåkterna ofta täckta av en matta av frodiga *daggkåpor*. Daggkåpor utgör ju flera olika arter som jag ej tidigare skiljt på. Flera av dem skall öka i mängd under en

tid efter utebliven hävd (Ekstam & Forshed 1992).

Hur överensstämmer florán på vallarna här i socknen med fåbodfloran på andra håll? Åkerblom beskrev 1951 fåbodmarker i Hälsingland och anger där en rad arter som vanliga på fåbodvallar. De mest karaktäristiska arterna på fåbodtunen skall enligt honom vara *hundkäx*, *midsommarblomster*, *smörblomma*, *prästrake*, *daggkåpa*, *maskros*, *gökärt*, *gulvial*, *kråkvicker*, *ängsviol*, *ängsfryle* och *tuvtåtel*. Av dessa arter är det bara *gökärt* som är ovanlig här i socknen. Han nämner också bland många andra *vårbrodd*, *stagg*, *blåsuga*, *låsbräken* och *fjälltimotej* som typiska fåbodarter. Även i Medelbad skall *fjälltimotej* vara knuten till fåboddar (Lindström 1980).

Dahlström & Persson undersökte på 60-talet flora på fåbodarna Digerkölen och Fagerosköli i NV Hälsingland. Floran där stämmer i stort väl överens med florán på vallarna här. Några ganska vanliga arter här saknades dock där, till exempel *hönsarv*, *backnejlika*, *majsmörblomma*, *backskärvfrö*, *gulvial*, *skogsklöver*, *kråkvicker*, *skogsviol*, *blåsuga*, *toppdån* och *ängsklocka*.

Danielsson har i sin nya flora över Härjedalen listat växter på 24 fåboddar i detta landskap. De nio arter som fanns på flest vallar där var *kruståtel*, *tuvtåtel*, *stagg*, *rölrika*, *vårbrodd*, *ängssyra*, *midsommarblomster*, *hundkäx* och *ängsfryle*. Detta stämmer ju väl med förhållandena här trots en viss klimat- och höjdskillnad mellan Härjedalen och Bjuråker.

Mascher anger i sin flora över Ångermanland att följande arter trivs på fåboddar där: *vårbrodd*, *fjälltimotej*,

ängsgröe, nordgröe, stagg, fältarv, rödblåra, smällglim, backskärvfrö, vårfingerört, gulvial, skogsnäva, hundkåx, späd ögontröst, fjällskallra, stormåra, gulmåra, hybriden stormåra x gulmåra, ängsklocka och prästkrage. De flesta av dessa arter har ju också påträffats på vallarna här i socknen.

I vallförteckningen nedan har de historiska uppgifterna hämtats från *Lundell* (1990) och vad som kommit fram under arbetet i studiecirkeln Fäbodar i Bjuråker.

1. Nyvallen

Känd sedan 1639. Använd som fäbodvall fram till 1940-talet. Gårdar i byarna Berge och Tjärna har haft vallstugor här. Ett par stugor används fortfarande som sommarstugor. En liten kulle vid infarten till vallen har en intressant flora med arter som *tjärblomster*, *backnejlika*, *gråbinka*, *höstlåsbräken*, *gulmåra*, *rödkämpar* och *fjällgröe*. De fyra sistnämnda finns bara på denna vall. Man kan här se ett samband mellan floran i hembyn och på fäbodvallen. *Rödkämpar* är ganska ovanligt i Bjuråker och finns bara i området kring Tjärna och Berge samt här på vallen. *Fjällgröe* finns också i Tjärna, men är i övrigt endast funnen på tre platser till i socknen. Bilväg fram till vallen. Inventerad 830814.

2. Sebbervallen

Känd sedan 1639. Fäbodriften pågick här fram till 1966 och det är alltså den vall som brukats senast i socknen. Den har huvudsakligen använts av bönder från Västansjö. Ett par vallstugor och en mindre sommarstuga finns kvar på den

Fjälltimotej

AL-95

ganska stora, öppna vallen. En skogs-bilväg har tyvärr dragits mitt genom vallen. Längs vägkanterna har lupiner spridit sig och även några pärlhyacinter har underligt nog dykt upp här. Några exemplar av *låsbräken* och *fältgentiana* fanns på ett torrare parti. Av arter som ej är med på listan fanns *vägtistel* och en *druvfläderbuske* och i ett fuktigare parti *sumpförgätmigej*. Inventerad 830705 samt vid ett kortare besök 1992.

3. Skallmyravallen

Känd sedan 1639. Använd som fäbodvall till 1895. Under 1900-talets första hälft fanns här en fast bostad. En öppen gräsplan utan några husrester finns kvar. Ej bilväg fram. Inventerad 910705.

4. Hällåsvallen

Känd sedan 1639. Skall ha varit en av socknens största vallar. Valldriften upphörde under 1890-talet. Flera husgrunder och källarrester finns kvar. En ganska stor öppen gräsmark med flera stora träd. Några fläckar med riklig växt av *nässlor* och *hallon* visar sannolikt var gödselstackarna låg. Källor finns på 2 sidor av vallen. Ej bilväg fram. Inventerad 930623 och 930705.

5. Gammelvallen

Känd sedan 1798. Använd fram till sekelskiftet 1900. Valldriften återupptogs på 1920-talet av två bönder som höll på till början av 1940-talet. Två förfallna stugor och uthus finns kvar och en liten öppen gräsmark. Vid källa nedom vallen riklig förekomst av *gullpudra*. Ej bilväg fram. Inventerad 890611.

6. Stavervallen

Känd sedan 1798. Använd som fäbodvall fram till 1944. En välbehållen och en förfallen stuga finns kvar på en öppen gräsplan som sluttar svagt mot en myr. Ej bilväg fram. Inventerad 830709.

7. Slängsåsvallen

Gammal vall, troligen anlagd under 1600-talet. I drift fram till 1905. Smärre öppen gräsmark kvar. Inga husrester utom några grunder. Ett exempel av den starkt kulturbundna arten *sibirisk björnlöka* fanns på gräsplanen. Ej bilväg fram. Inventerad 870811.

8. Brånvallen

Känd sedan 1798. Valldriften upphörde på 1910-talet. Sista stugan skall ha rivits på 1930-talet. Vallen till stor del igenvuxen men några öppna gräsytor finns kvar. Ingen bilväg fram. Inventerad 930817.

9. Rossåsen

Känd sedan 1798. Valldriften pågick fram till 1950-talet. Har varit en av socknens största vallar och är den som har flest stugor bevarade (8 stycken). Ligger i en dalsänka med en liten bäck rinnande genom östra delen av vallen. Bibehållna vallgator med smärre öppna gräsytor. Förutom arter på listan noterades bland annat också *alsikeklöver*, *ängssvingel* och *äkta förgätmigej* här. Sistnämnda arten sannolikt från början odlad som prydnadsväxt. Bilväg fram till vallen. Inventerad 830814.

10. Rossåsen sydväst

Ca 600 m SV om stora vallen ligger en mindre vallrest med en väl bibehållen

Skätselstuga 78 A. 195.

stuga. Smärre öppen gräsmark runt om. Utom arter på listan fanns här *klockpyrola* och *gulsporre*. Inventerad 870726.

11. Sumåsvallen

Känd sedan 1798. Vall som tillhör grannsocknen Delsbo. Valldriften upphörde på 1920-talet. Flera välbehållna stugor som används som sommarstugor. Får har hållits på vallen på senare år. Skogsväg går rakt genom vallen. Relativt fuktig mark. Utom arter på listan fanns *gökblomster* i ett vägdike och *humle* vid en stuga. Inventerad 870627.

12. Oxåsvallen

Känd sedan 1798. Valldrift skall ha upphört före sekelskiftet 1900. Några husgrunder kvar. Nästan helt igenvuxen och en av de artfattigaste vallarna. Ett exemplar av den ovanliga *skosklockan* var intressantaste växtfyndet här. Ej bilväg fram. Inventerad 880719.

13. Trossnarven

Under 1600-talet anlades en fast bosättning här av invandrade finnar. Började användas som fäbodvall på 1870-talet av bönder från Brännås, som var ättlingar till finnarna. Själva vallen ligger öster om platsen för finnbyn. Valldrift pågick till 1946. Tre stugor och några uthus finns kvar. Vallen har vuxit igen en hel del och bara smärre gräsytor finns kvar. Allra sista åren har vallen rustats och röjts av. Förutom arterna på listan fanns ett bestånd av det rätt ovanliga, kulturbundna gräset *lentåtel*. Ej bilväg fram. Inventerad 830713 och 840801 samt vid några kortare besök senare.

14. Skäftesvallen

Känd sedan 1820-talet. Valldrift upphörde under 1930-40-talen. En enstöring skall sedan ha bott här året runt under flera år. En rustad och några förfallna stugor finns kvar på den ganska igenvuxna vallen. Inventerad 820918 och 830714.

15. Lillövalen

Känd sedan 1700-talet. Använd som fäbodvall fram till början av 1900-talet. Två välbehållna stugor finns kvar. Smärre öppen gräsmark vid stugorna med hagmark runt om. Inventerad 910718.

16. Tunavallen

Känd sedan 1795 då bönder från Hälsingtuna socken vid Hudiksvall fick vallrättigheter här på Bjuråkers socken-allmänning, ca 9 mil från hembyarna. Användes som vall fram till 1890-talet. En stuga finns kvar med en liten gräsplan framför. Några hundra meter söder om vallstugan finns igenväxande täkter med förfallna lador. Dessa har troligen använts långt senare av brukaren av Vakås, ca 5 km österut. Vid vallstugan finns fortfarande *brandliljor* kvar. Här finns också *gökärt*, som är ovanlig i Bjuråker men vanlig i Hälsingtuna. Den växer också på Trossnarven och vid Furuberg, platser som Hälsingtunabönderna passerade på sin väg från och till hemorten. Sannolikt har alltså gökärten spridit sig hit via dessa transporter. Arten saknas nästan helt i övrigt i Bjuråker. Ej bilväg fram. Inventerad 830709 och 920902.

17. Klösevallen

Ovisst när den anlades. Använd fram till ca 1940. Två stugor och en ladugård finns kvar kring ett litet öppet gårdstun. Utom arter på listan fanns några exemplar av *åkervädd*.

18. Stormyravallen

Från början torpställe. Användes som vall en period i början av 1900-talet. Husgrunder finns kvar liksom en stor jordkällare. Tre öppna täkter med rikligt med *daggkåpor*. Börjar dock växa igen. Av prydnadsväxter fanns rikligt med *trädgårdsstormhatt* och *brandliljor* kvar samt några *gullvivor*. Ej bilväg fram. Inventerad 920616 och 940611.

19. Snipvallen

Känd sedan 1600-talet, då finnar köpte en bit av vallen för att bosätta sig här. Det är ovisst hur länge vallen brukats och hur länge det fanns finntorp här. En öppen gräsmark finns kvar på Nipparintas sydsluttning och nedom denna finns en delvis raserad koja. Längre upp i sluttningen finns en tämligen riklig växtlighet med arter som *blåsippa*, *vårärt* och *skogsvicker*. Ej bilväg fram. Inventerad 880626.

20. Källavallen

Känd sedan 1639. Valldrift fram till 1825 och var sedan fast bostad fram till början av 1900-talet. Användes som vall på nytt under 1940-50-talen av en bonde från Frisbo. En öppen gräsplan med odlingsrösen finns kvar i planterad ungskog. Några husgrunder och jordkällare finns också kvar. Några exemplar av den oansenliga orkidén *grönkulla* fanns i kanten av den öppna gräsplanen.

Vid en källa nedom vallen fanns rikligt med den för trakten ovanliga arten *källört* samt *gullpudra*, *lundarv*, *fjälldunört* och *storgro*. Ej bilväg fram. Inventerad 890923 och 930627.

21. Bäcksvedjorna

Oklart när valldrift började här. Den pågick fram till 1950-talet. Här har också funnits åretruntboende fram till 1980-talet. Hus och uthus finns kvar liksom flera vallstugor. Öppna täkter finns kvar kring husen men ganska igenvuxet kring vallstugorna. Utom arter på listan fanns här bland annat *åkertistel* och *blågull*. Av den senare fanns även en vitblommig variant. Skogsväg genom området. Inventerad 890623 och 900801.

22. LändsjövalLEN

Delsbovall, känd sedan 1700-talet. Använd fram till 1950-talet. I området har också funnits många åretruntboende och några finns kvar även idag. Vallområdet ganska igenvuxet. Bilväg genom området. Inventerad 900630

23. Ytterhavravallen

Delsbovall, känd sedan 1700-talet. Ovisst hur länge den använts. 7 stugor finns kvar. Ganska igenvuxen men öppna tun framför några stugor. Inventerad 840629.

24. Brännåsens fäbodar

Delsbovall på gränsen mellan Bjuråkers och Norrbo socknar. Många stugor finns kvar. Flera användes som sommarstugor. Får har hållits på vallen under somrarna på senare år. Ganska stora, öppna gräsmarker finns kvar. Utom arter på lista fanns här bland annat *jordreva* och *pillerstarr*. Inventerad 830824 och 900701.

Litteratur

- Dahlström, C. & Bergström, K. 1969: *Vegetationsstudier på två fäbodar i NV Hälsingland*, Stencil, Växtbiol. Inst. Uppsala.
- Danielsson, B. 1994: *Härjedalens kärlväxtflora*, Lund.
- Ekstam, U. & Forshed, N. 1992: *Om hävden upphör, Kärlväxter som indikatorarter i ängs- och hagmarker*. Naturvårdsverket, Värnamo.
- Bjuråkers Hembygdsförening 1994: *Fäbodar i Bjuråker*, Stencil.
- Lindström, B. 1980: *Hackslått - en försvinnande biotop i mellersta Norrland*, Svensk Botanisk Tidskrift 74:281-306.
- Lundell, J. 1990: *Svågadalen*. Hälsinglands Museum.
- Mascher, J.W. 1990 *Ångermanlands Flora*, Lund.
- Åkerblom, D. 1951: Fäbodmarker i Hälsingland i T. Arnborg och K. Curry Lindahl (red): *Natur i Hälsingland och Härjedalen*: 169-189.

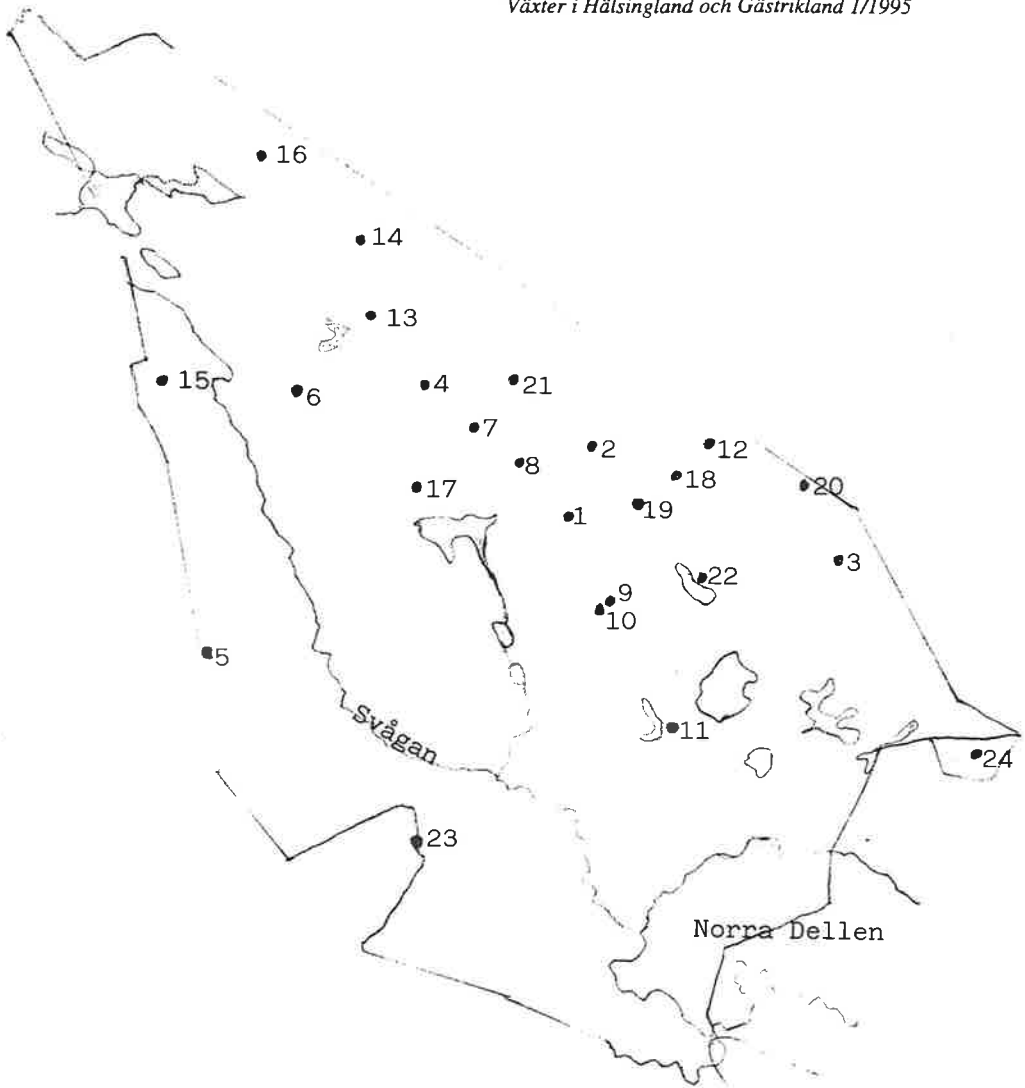

Fig.1 Karta över inventerade fåbodar i Bjuråkers socken.

1 Nyvallen	9 Rossåsen	17 Klösevallen
2 Sebbervallen	10 Rossåsen SV	18 Stormyravallen
3 Skallmyravallen	11 Sumåsvallen	19 Snipvallen
4 Hällåsvallen	12 Oxåsvallen	20 Källavallen
5 Gammelvallen	13 Trossnarven	21 Bäcksvedjorna
6 Stavervallen	14 Skäftesvallen	22 Ländsjövallen
7 Slängsåsvallen	15 Lillövallen	23 Ytterhavravallen
8 Brånvallen	16 Tunavallen	24 Brännåsens fåbodar

Tabell 1. Floran på fåbodvallar i Bjuråker

Art	Vall nr																							
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
mattlummer									x						x					x				
åkerfräken		x							x	x				x		x		x			x	x	x	
låsbräken		x				x				x	x			x									x	
majbräken				x	x			x	x	x			x				x		x		x	x	x	x
träjon								x											x					
skogsbräken				x	x	x	x	x	x		x	x	x	x	x					x	x	x	x	
nordbräken			x	x	x		x	x	x			x				x		x	x	x	x	x		x
brännässla	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x			x	x	x	x	x		x	x	x	x	x
trampört		x							x															x
ormrot	x	x	x			x			x	x	x	x		x	x	x	x			x	x	x	x	x
gårdsskräppa		x	x			x		x	x	x			x		x	x		x			x	x	x	x
krusskräppa									x		x													
ängssyra	x	x		x	x	x		x	x	x			x	x		x	x	x		x	x	x	x	x
bergsyra	x	x	x	x	x	x			x	x			x		x	x				x	x	x	x	x
svinmålla	x								x					x	x	x				x	x		x	x
skogsnarv		x							x										x					
våtarv									x														x	
grässtjärnbl	x	x				x	x	x	x	x		x	x	x	x	x	x				x		x	x
skogsstjärnb	x		x									x					x		x					x
fältarv					x				x															x
hönsarv		x	x				x	x	x	x	x		x		x							x		x
krypnarv		x							x												x			x
grönknavel	x								x															x
tjärblomster	x	x								x														x
rödblåra	x	x	x	x		x	x	x	x	x	x	x	x	x		x	x	x	x	x	x	x		
backnejlika	x	x	x			x			x	x													x	x
stormhatt	x																	x						
vitsippa		x	x	x				x	x		x	x	x					x	x	x	x	x		
kabbleka	x	x		x					x		x					x								x
smörblomma	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x			x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	
majsmörbl.	x	x	x	x	x				x	x			x				x	x		x	x	x	x	x
revsmörbl.	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x	x	x	x		x			x	x	x	x
akleja		x							x															
backruta			x																		x			
grustrav					x								x								x			
sommargyllen	x	x			x				x		x												x	x
sandtrav		x			x																			
backskärfrö	x	x							x	x					x						x	x	x	x
röda vinbär				x			x		x				x								x	x		
svartvinbär			x						x		x		x					x						
älgräs	x	x	x					x	x	x			x			x	x	x			x			x
åkerbär	x	x			x	x			x	x	x		x	x	x		x						x	x
hallon	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x	x	x	x	x
kanelros																		x	x					
humleblomst.	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x	x	x	x	x	x			x	x		x
femfingerört	x																							x
vårfingerört		x				x				x							x							x
blodrot	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
smultron	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x	x	x	x			x	x	x	x	x	x
daggkäpor	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x	x	x	x	x	x		x	x	x	x	x
hagg						x	x																	
lupin	x	x																			x			
kråkvicker	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x	x	x	x	x	x		x	x		x	x
häckvicker									x	x						x		x	x					

Tabell 1 forts. Floran på fäbodvallar i Bjuråker

Art	Vall nr																							
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
gökärt													x			x								
vitklöver	x	x	x		x	x	x		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x	x		x	x
brunklöver		x																			x			
skogsklöver		x	x			x	x	x	x	x	x		x	x		x	x	x		x	x	x	x	x
rödsklöver		x	x			x		x	x	x	x		x	x	x	x	x			x	x		x	x
gulvial	x	x	x	x			x	x	x	x	x		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
midssommarbl.	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
4-kantig joh			x	x	x	x	x	x										x				x	x	x
kärrviol	x	x	x		x			x	x			x	x	x		x		x			x			x
skogsviol		x	x		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x
ängsviol		x	x	x	x		x	x		x	x		x	x	x			x		x	x		x	x
styvmorsviol	x	x	x		x	x			x	x			x	x		x					x	x	x	x
mjölke	x	x	x	x	x		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
bergdunört								x		x		x	x						x			x		
hundkåx	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x	x	x	x	x
bockrot		x							x	x												x	x	x
kummin	x	x										x			x						x		x	
strätta		x											x											x
klotpyrola						x								x	x	x		x	x	x	x	x		
ögonpyrola				x			x	x			x		x	x		x								
gullviva	x																	x			x			
syren	x	x												x										
fältgentiana		x												x							x			
vitmåra	x	x	x		x	x			x	x	x									x	x			x
sumpmåra	x	x			x	x		x	x	x	x		x	x		x	x					x		x
stormåra		x	x		x				x	x								x	x			x	x	x
åkerförgät.	x	x	x		x						x		x								x	x	x	x
blåsuga				x	x		x	x		x	x		x	x	x			x	x	x	x			
toppdån		x	x		x	x	x	x	x			x	x	x	x	x		x					x	x
brunört		x					x	x	x	x				x	x			x						x
teveronika	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
ärenpris	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x			x	x	x	x	x	x	x			x	x	x
majveronika		x								x				x		x								
vårveronika									x															x
ängskovall	x	x		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x	x		x	x	x
skogskovall		x	x	x	x	x	x	x	x	x		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		
ögontröst	x	x							x	x			x		x						x			x
ängsskallra		x	x							x	x		x	x	x		x				x		x	x
groblad	x	x							x		x						x				x	x	x	x
vänderot	x	x	x					x	x			x	x	x			x	x						x
blåklöcka	x	x	x		x	x	x	x	x	x			x	x	x	x	x			x	x		x	x
ängsklöcka	x	x							x		x		x	x	x		x				x		x	x
toppklocka																								x
gråbinka	x																						x	
skogsnoppa	x								x	x			x											x
kattfot	x				x				x	x			x				x						x	x
nysört		x	x						x		x		x					x						x
rölleka	x	x	x		x	x			x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x	x		x	x
gatkamomill	x	x																						
prästkra	x	x	x	x		x	x	x	x	x			x	x	x	x		x		x	x	x	x	x
renfana									x				x								x			
kärrtistel						x		x	x	x	x					x	x	x	x		x		x	x
borsttistel		x					x			x									x	x	x			x
höstfibbla	x	x						x	x	x	x		x			x		x			x	x		x

Tabell 1 forts. Floran på fäbodvallar i Bjuråker

Art	Vall nr																							
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
torta				x									x					x						
maskros	x	x	x	x				x	x		x		x	x							x	x		x
kärrfibbla		x	x	x							x		x		x			x				x		
gråfibbla	x	x			x	x			x	x			x	x								x	x	x
revfibbla										x			x								x		x	
kvastfibbla			x						x	x							x							x
skogsfibblor													x	x	x	x			x			x		
styvfibblor								x		x					x	x				x	x			
sallatsfibbl																		x		x	x			
flockfibbla	x												x	x				x		x	x			
brandlilja	x					x											x		x				x	x
hagfibblor		x			x			x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
ängsfryle	x	x			x	x	x		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x	x		x	x
vårfryle		x	x		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
fårsvingel	x	x								x								x				x	x	x
rödsvingel	x	x	x			x	x	x		x	x	x	x	x	x	x	x					x	x	x
vitgröe	x	x					x		x													x	x	x
trampgröe											x													
kärrgröe			x						x				x									x		
ängsgröe	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
sengröe											x	x												
lundgröe			x						x							x								
hundäxing						x				x														
bergslok				x						x		x	x					x	x	x	x			x
kvickrot	x	x	x		x	x	x	x	x	x			x	x							x	x	x	x
luddhavre		x	x							x	x	x												
tuvtåtel	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x	x		x	x
kruståtel	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
vårbrodd	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
rödven	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x	x		x	x
brunrör		x						x				x		x	x	x								x
grenrör								x			x		x			x	x							x
timotej	x	x	x		x			x	x	x			x		x		x			x	x			x
fjälltimotej	x	x	x		x				x				x	x	x	x	x	x				x	x	x
ängskavle	x	x	x						x	x	x		x				x	x			x		x	x
hässlebrodd				x			x	x							x				x	x				
stagg	x	x	x			x				x			x	x	x		x	x	x	x	x	x	x	x
harstarr	x	x				x		x	x				x		x						x			x
gråstarr	x	x		x					x		x													x
nickstarr			x	x				x				x					x							
slidstarr	x									x	x						x		x					
blekstarr		x	x						x	x	x	x	x		x	x	x	x			x	x	x	x
hundstarr			x	x	x			x	x		x				x							x		x
nattviol																			x					
jungfruM.n.													x		x			x	x					
korallrot					x						x		x			x		x		x				

Upprop om artrika vägkanter

Tomas Ljung

Följande brev är sänt "Till botanister i Gävleborgs län" från Tomas Ljung, Vägverket, den 27/2 1995.

Sedan länge har vägkanternas ekologiska betydelse varit välkänd. Förutom deras betydelse som spridningsvägar för diverse nyinkomlingar i florán, uppvisar väg- och dikesrenarna ofta en imponerande artrikedom. Detta mycket tack vare den slåtter och röjning som utförs längs vägarna. I takt med ängars och hagmarkers avvecklande är dessa vägkanter i många trakter de enda hävdade marker som står till buds. Därför är det ej sällan just i gräsrika gamla landsvägskanter som man idag finner de arter som förr var allmänna i kulturbyggena.

Om den slåtter och röjning som bland annat Vägverket utför på många sätt har gagnat florán, så är fallet inte alltid detsamma med de kantskäringar och dikesgrävningar som idag utförs längs såväl allmänna som enskilda vägar. Från botanisthåll har oro uttryckts och enstaka värdefulla växtlokaler har tyvärr redan spolierats, tack vare att lokalerna varit okända och hänsynsrutiner saknats hos myndighet och entreprenör.

För att minimera artutarmningen och för att om möjligt stärka den biologiska mångfalden i vägkantsmiljöerna har

regeringen uppdragit åt Vägverket att upprätta ett program för skötsel av vägkanter. Första stegen mot detta är att samla in befintlig kunskap om de värdefulla vägkanterna, samt att kartlägga sådana områden som kan förväntas hysa höga floravärden.

Jag har av Vägverket Region Mitt fått i uppdrag att sammanställa alla kända förekomster av skyddsvärd vägkantsflora i Kopparbergs, Gävleborgs, Jämtlands och Västernorrlands län, samt att upprätta ett handlingsprogram för det fortsatta skydds- och vårdarbetet med biologiskt värdefulla vägkanter.

Mitt första steg blir därför att vända mig till er som har direktkunskap om artrika vägkanter. För att uppnå en så komplett bild som möjligt av läget, räcker inte endast genomgångar av befintlig litteratur såsom landskapsfloror, länsstyrelsernas ängsinventeringar och landskapsvårdsprogram samt kommunala översiktsplaner. För stora områden finns kunskapen än så länge endast hos lokala botanister.

För att underlätta rapporteringen har jag tagit fram en blankett, där lokalerna och vägsträckorna kan listas. Dessutom behövs något slags karta, där de utpekade vägsträckorna lätt kan markeras med till exempel färgpenna. Om jag får veta vilka

kartblad som behövs, skickar jag kopior av blå kartan. Varje lokal eller sträcka numreras lämpligen, så att beskrivningen kan fogas till detta nummer på den bifogade blanketten. Utrymmet kanske inte alls räcker till på blanketten, i så fall kan man skriva beskrivning eller artlista på ett löst papper istället.

Under sommaren kommer jag att fältinventera stickprovsmässigt utvalda delar av regionen, där stora värden finns, eller kan förväntas finnas. Därför är jag även mycket tacksam för **tips på trakter**, där artrika vägkanter är kända eller bör kunna finnas, men där exakta sträckor är svåra att precisera på kartan.

Sammanställningen, som kommer att utgöra en **första grund** för skydd och vård av artrika vägkanter, kommer att omfatta såväl allmänna som enskilda vägar. De värden som jag nu först och främst efterlyser utgörs dels av **hotade arter**, dels av **skyddsvärda biotoper**, här främst dikeskanter med mycket artrik ängsvegetation. Eftersom ambitionen från Vägverkets sida är att verka för en optimal skötsel av vägkanterna, med utvecklande av modifierade metoder, är jag även tacksam för synpunkter på sådana skötselåtgärder, som kan stärka värdena på lokalerna.

På det hela taget är jag gladare ju mer jag får. Eftersom olika åtgärder hela tiden innebär att miljön längs våra vägar förändras, kommer **ingen** enskild växtlokal i en vägren eller dikeskant att vara säker, såvida den inte upptagits i Vägverkets floravårdsprogram. Det innebär som antytts inte att loppet är kört bara för att en värdefull lokal inte rapporterats i år, men risken för att den skall spolieras ökar med tiden. För framtiden hoppas jag på ett mer lokalt förankrat samarbete mellan de botaniska sällskapen och vägverkets lokalkontor, så att rutiner för ömsesidiga kontakter finns att tillgripa så snart en växtlokal uppdags, eller ett vägföretag projekteras.

OBS! Svar, tips och uppgifter måste var mig tillhanda 30/4! Jag kommer att ta kontakt med alla som fått detta utskick någon gång under mars månad, om inga livstecken hörts av.

Med hopp om ett gott samarbete för våra vägkanter bästa.

Tomas Ljung
Vägverket, Region Mitt
Box 152
791 24 Falun
023-847 42, 847 00 (vx)
023-847 25 (fax)

Tomas har även skickat ett brev daterat 28/3. Där skriver han bland annat att "Rapporteringen av vägkantslokaler kan ske på ett vanligt papper, gärna kompletterad med en prick på en kartkopia. Jag har tagit fram rapportblanketter och skickar gärna dessa + kartkopior till den som kontaktar mig... Med hopp om ett brett samarbete för de artrika vägkanternas bästa!"

Specifikation av förebyggande insatser

Dikning

Väg	Sträckning	Längd ca	Åtgärd planeras å	Färdigt senast
68	Dalgränsen - Vsk 514	15 km	-96	1995-10-30
76	Vsk 533 - Hemsta	6 km	-96	1995-10-30
80	Edsken - Hofors	4 km	96 - 97	1995-10-30
83	Bäckan - Viken	24 km	-96	1995-10-30
84	Kasteln - Skyte	6 km	96 - 97	1995-10-30
84	Korskrogen - Färila	4 km	96 - 97	1995-10-30
305	Lövåsen - Sörtjärn	15 km	96 - 98	1995-10-30
307	Edeström - Lindsta	27 km	96 - 98	1995-10-30
310	Näsberg - Korskrogen	8 km	-96	1995-10-30
546	Åmot - Vallsbo	10 km	96 - 98	1995-10-30
583	Axmar bruk - Sunnäsbruk	10 km	96 - 98	1995-10-30
583	Ljusne - Sandarne	6 km	96 - 97	1995-10-30
588	Holmsveden - Stråjtjara	9 km	96 - 97	1995-10-30
619	Runemo - Sörång	6 km	96 - 97	1995-10-30
663	Hänsätter-660-Bogården	7 km	96 - 97	1995-10-30
665	Boda bruk - E4	4 km	96 - 97	1995-10-30
669	Iggesund - Pappers	3 km	-96	1995-10-30
674	Nyåker - Borka	3 km	96 - 97	1995-10-30
675	Trogsta - Tövsätter	2 km	96 - 97	1995-10-30
698	Del vid Yg	3 km	96 - 97	1995-10-30
720	Gruvbyn - Norrbyn	3 km	96 - 97	1995-10-30
741	Skålsvedjan - Strömbacka	8 km	96 - 97	1995-10-30
742	Sunnansjö	2 km	-96	1995-10-30
748	Djurkliniken - E4	5 km	-96	1995-10-30
752	Medvik - Tomta	3 km	-96	1995-10-30
756	Åsbro - Byn	4 km	-96	1995-10-30
778	Rogsta - Kuggören	2 km	-96	1995-10-30
781	Via - Strömsbruk	12 km	96 - 97	1995-10-30
792	Äckne - Tjärnvik	5 km	96 - 97	1995-10-30
	Totalt	216 km		
	Ungefärlig kostnad	4,5 Mkr		

Tillkommer: 682 Ryggstuvägen Edsbyn-Järvsö (Sträckan vid Kuada - 95).
 695 Gränäs - Rödmyra (södra hälften - 95).

Under de närmsta åren kommer dikning ske oax längs:

- ~~296~~ 296 Från 301:an via Voxna till Samuelssfall
- 594 Nybro-Voxnabruk
- 600 Woxna hpl
- 652 Glönsbo - Trönö
- 677 Rältevästvägen vid Voxna

Gästriklands Flora - inventeringsläge

Kjell Wallin

Efter det femte inventeringsåret är 42 eller drygt 20% av florarutorna färdiginventerade. Antalet delinventerade rutor är 28, varav många är nästan färdiga. Ytterligare 26 rutor är bokade. Detta betyder att ca hälften av rutorna tillhör någon av kategorierna klara, delinventerade eller bokade.

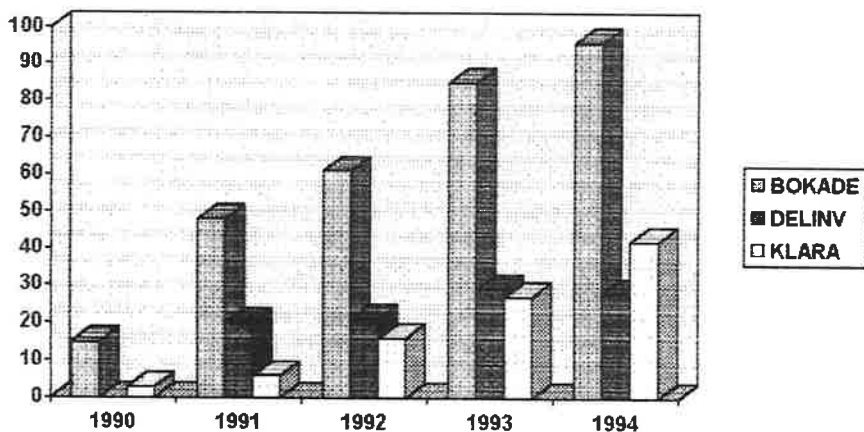
Av de prioriterade är 26 (hälften) klara och 10 delinventerade. För ca 15 rutor saknas redovisning för 1994, varför

antalet klara/delinventerade i realiteten är något större. Sedan föregående redovisning har västra delen av landskapet fått bättre täckning. Ett sommar-möte i nordväst och ett i sydväst skulle säkert räcka för att täckningsgraden skulle bli tillfredsställande jämn.

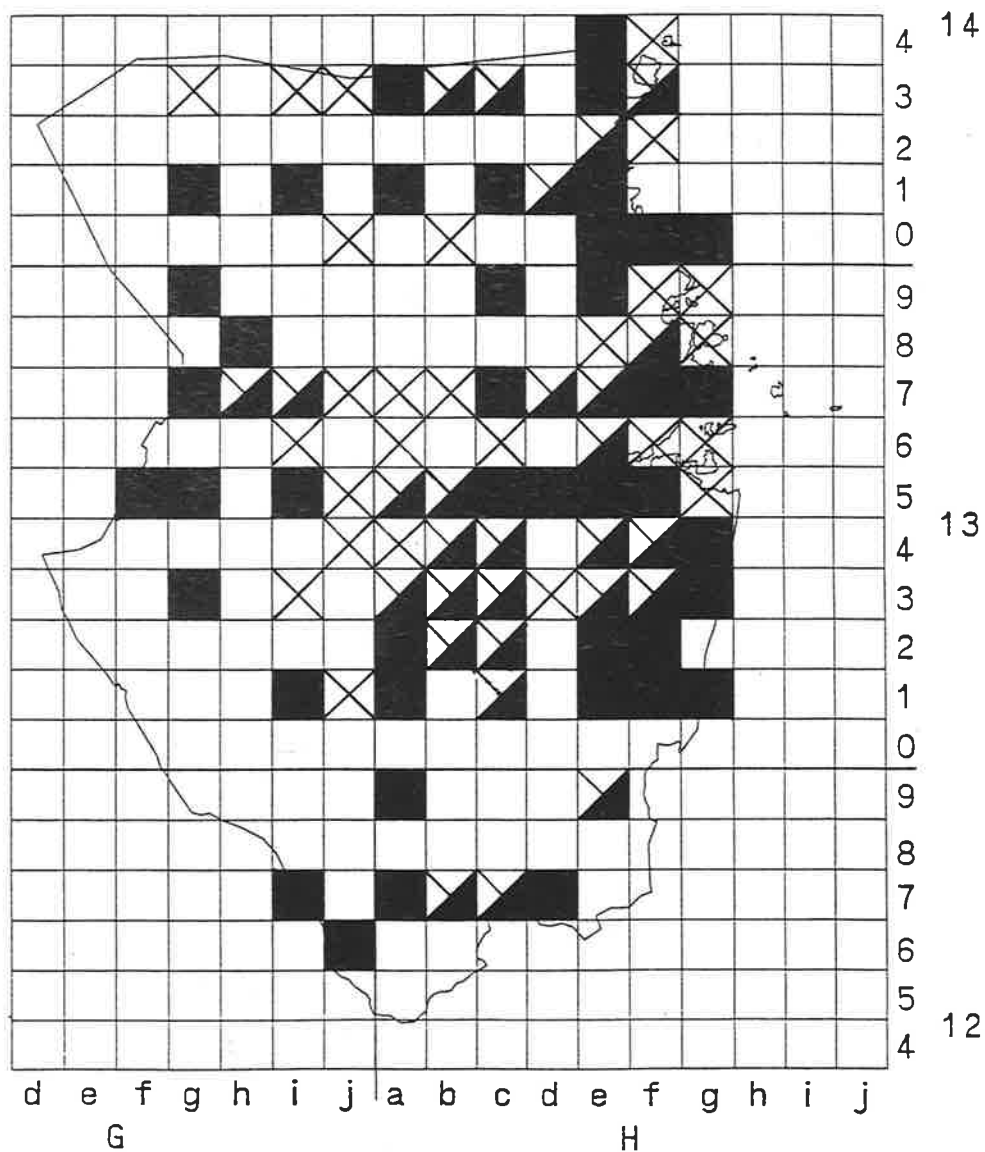
Bokning av rutor sköts i fortsättningen av Gunnar Nilsson, Vågskrivargatan 1 A, 80320 Gävle, tel. 026/124631.

ÅR	1990	1991	1992	1993	1994
BOKADE	15	48	61	85	96
DELINV		20	21	29	28
KLARA	3	6	16	27	42

INVENTERADE RUTOR

INVENTERINGSLÄGET 1994-12-31

Scharlakansröd vårskål

Sarcoscypha coccinea

Bertil Lund

Under våren kan man hitta den sällsynta skålsvampen, som växer på murkna lövpinnar, helst på avsmältvatten översilad mark i lundar och skuggiga käll- eller bäckdrag. Den signalerar miljöer med höga naturvärden och är av Skogsstyrelsen klassad med högsta indikatorvärde. I Naturvårdsverkets lista över hotade arter är den upptagen som hänsynskrävande.

Reds kommentar: Bertil har bifogat 3 färgfoton tagna 23 maj 1994 i Holmsundsskogen, Bomhus, Gävle, som vi tyvärr inte kunde ta in denna gång. Han skriver dock "dela gärna ut de bifogade foton till någon intresserad inventerare, jag kan framställa flera", Bertils adress är Ringarstigen 29, 804 26 Gävle. Svampen är också avbildad i boken *Svampar* av Ryman - Holmåsen.

Litteratur

Hotade växter i Sverige 1990. Databanken för hotade arter & Naturvårdsverket. Skogsstyrelsens lista över signalarter, 1994.

GÄBS goes ALU

I början av april började Bo Norell som ALU-arbetare hos GÄBS, med Peter Ståhl som handledare. Under 6 månader kommer Bo att jobba med diverse kontorsarbete till att börja med och senare med inventering. Ett riktigt klipp för GÄBS. Har du gamla krysslister liggande har du här fina möjligheter att få hjälp med inläsningen!

Flora Nordica "preprint"

Bengt Stridh

Den första volymen av Flora Nordica beräknas vara klar för tryckning i slutet av 1995. I november kom "FLORA NORDICA Caryophyllaceae: Caryophylloideae Preprint", Bengt Jonsell (ed.). Av de på kartor redovisade arterna i familjen är alla utom nedanstående klassade som "native, not rare", det vill säga inhemsk art som från och med 1950 är känd från minst 10 lokaler, i ett landskap.

Om du har andra synpunkter om nedanstående arter bör du snabbt som ögat kontakta Flora Nordica, Bergianska Stiftelsen, Box 50017, 104 05 Stockholm, 08-15 96 47.

Ej funna i GS eller HS

Lychnis chalcidonica (studentnejlika)
Lychnis coronaria (purpurklätt)
Silene viscosa (klibbglim)
Silene tatarica (ryssglim)
Silene uralensis (isblåra)
Silene wahlbergella (fjällblåra)
Silene furcata (spetsbergsblåra och polarblåra)
Silene otites (klittglim)
Silene uniflora subsp. *petraea* (alvarglim)
Silene acaulis (fjällglim)
Silene conica (sandglim)
Gypsophila fastigiata (såpört)
Gypsophila paniculata (brudslöja)
Vaccaria hispanica (åkernejlika)
Petrorhagia prolifera (hylsnejlika)
Petrorhagia saxifraga (klippnejlika)
Dianthus arenarius (sandnejlika och stor sandnejlika)
Dianthus superbus (praktnejlika)
Dianthus carthusianorum (chartreuse-nejlika)

Etablerad, ej sällsynt (minst 10 växtplatser i både GS och HS)
Saponaria officinalis (såpnejlika)

Etablerad, sällsynt (färre än 10 växtplatser)

Dianthus armeria (knippnejlika) HS, ej GS
Silene noctiflora (nattglim) GS

Tillfällig, sällsynt (färre än 10 växtplatser)

Silene noctiflora (nattglim) HS
Silene gallica (franskglim/brittglim/prickglim) HS, ej funnen i GS
Dianthus barbatus (borstnejlika) HS, ej GS
Agrostemma githago (klätt) GS

Tillfällig, endast fynd före 1950

Silene armeria (rosenglim) HS, ej i GS
Silene dichotoma (gaffelglim) GS, HS
Gypsophila muralis (grusnejlika) GS, HS

Utdöd i HS

Agrostemma githago (klätt)

Förhandstitt i Gästriklands flora

Peter Ståhl

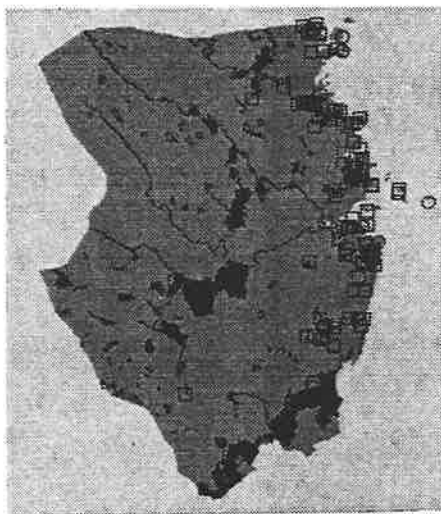
Gästriklands Flora artbeskrivningar

Strandklo *Lycopus europaeus*

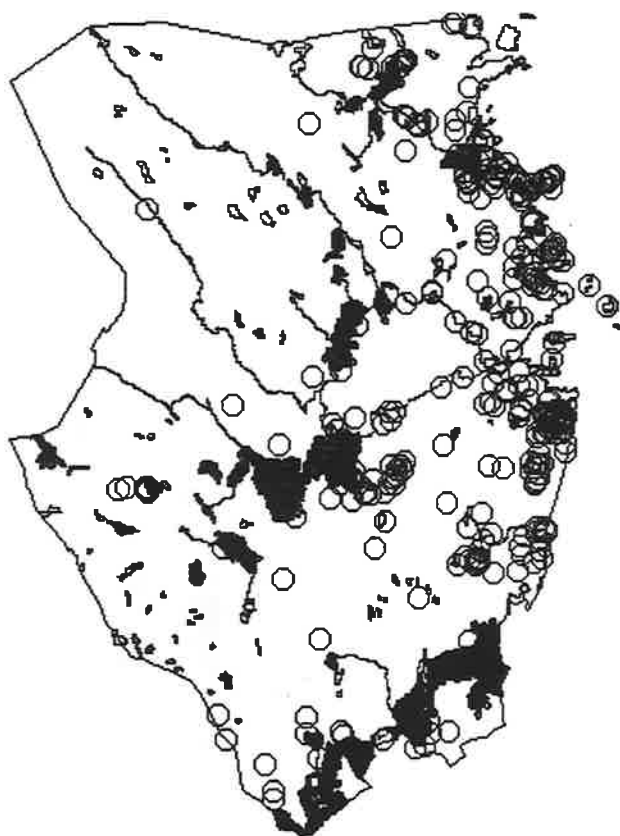
Första landskapsuppgift: KFT 1833.35

Förekomst. Arten har under inventeringen påträffats i 35 florarutor. Strandklo har en markant östlig utbredning och är allmän längs kusten och i sydöstra delen av landskapet, men uppvisar en snabbt avtagande frekvens mot väster. Enstaka möjligen relikartade förekomster finns även långt västerut. Exempelvis runt sjön Ottnaren.

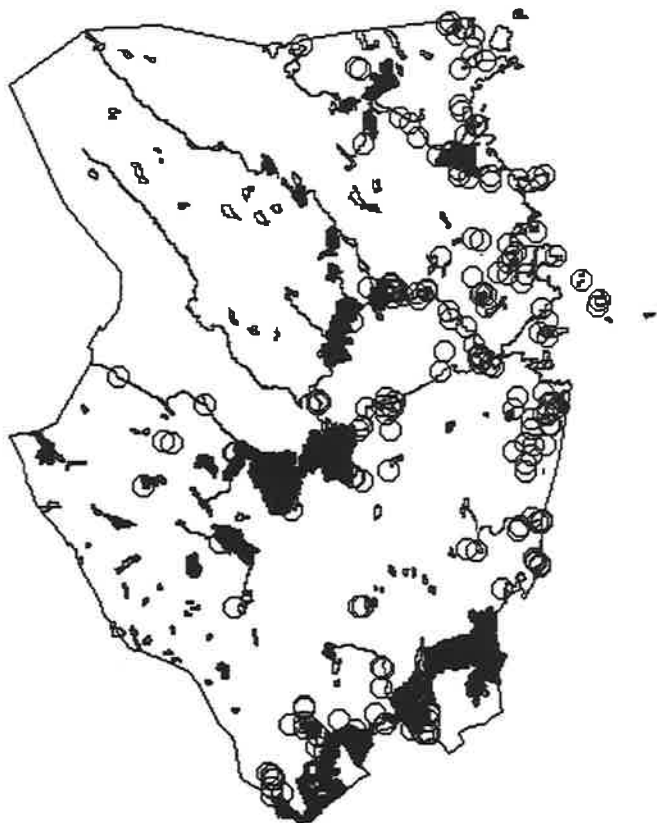
Ekologi. Som namnet antyder är strandklo i huvudsak knuten till stränder. Den är starkt kalkgynnad och trivs också i relativt näringsrika vatten. Sanka gungflystränder runt tjärnar och vegetationsrika sjöar - vanligen med meterhöga bladvassbestånd - är typiska miljöer. Ofta finner man strandklo i den yttersta delen av vassbården på gränsen till öppet vatten. Näringsrika å- och bäckstränder med yppig strandflora är också typiska miljöer, liksom gungflymattor i rikkärr - dock sällan långt från öppet vatten. Längs kusten har arten ett bredare ståndortsval och ingår bl a i alkärr och fuktskogar. Någon havsstrandväxt är dock inte

strandklo. Den tycks kräva ordentlig utsötning för att trivas. Särskilt hemmastadd är arten i flacka kustområden med av landhöjningen isolerade vikar, avsnörda tjärnar och våtmarker i vardande. Vanligaste följeart är vass följt av bunkestarr, klibbal, kråklöver, kärrsilja, vattenmåra och topplösa. Strandklo blommar på sensommaren samtidigt som...

Bunkestarr, *Carex elata*
Cirklar = fynd under inventeringen

Svärdsilja, *Iris pseudacorus*

fynd under inventeringen

Projekt Gästriklands flora kompendium

Varje år gör Peter Ståhl, Bengt-Olof Lundinger med flera olika typer av sammanställningar. Dessa har samlats av Peter Ståhl i ett litet kompendium som kan lånas från Peter Ståhl, 026/18 72 78, om du är intresserad.

Floraväktarverksamheten i Gästrikland 1994

Birgitta Hellström

Väktarverksamheten i Gästrikland startade 1988. Världsnaturfonden stöder inventeringen av akut hotade, sårbara och sällsynta växter. Ovanligt många lokaler kontrollerades 1994. Dessutom gjordes flera nyfynd. Även 14 lavlokaler inventerades. Här följer ett sammandrag.

KÄRLVÄXTER

Topplåsbräken *Botrychium lanceolatum*

1. Iggön, Stenviken. Under 1992 har en skogstraktor delvis kört sönder lokalen, men turligt nog återkom låsbräken. Antal 1983 0 ex., 1984 1 ex., 1985 1 ex., 1988 1 ex., 1991 5 ex., 1993 6 ex., 1994 4 ex. Detta är Sten Ahlners gamla fina låsbräkenlokal, där det även finns nordlåsbräken och vanlig låsbräken. **Rapportör:** Bengt-Olof Lundinger.

2. Flatsjön SV, Gatberget. Lokalen upptäcktes av Peter Ståhl 1990, då det räknades 13 ex. sent på säsongen. 1991 gjordes kontrollen tidigare på året varvid 22 ex. kunde räknas in. 1994 besöktes lokalen i andra halvan av juli och ingen topplåsbräken kunde återfinnas. Förmodligen hade den extremt torra och varma sommaren gjort att plantorna torkat bort.

Rapportör: Birger Jonsson.

Rutlåsbräken *B. matricariifolium*

1. Storvik, Hosjön Nyfynd 1994 5 ex. Arten har inte setts i landskapet på 10 år, sedan den försvann från Iggön. **Rapportör:** Peter Ståhl.

2. Iggön, Stenviken. 1983 0 ex., 1984 1 ex., sedan dess inga återfynd. **Rapportör:** Bengt-Olof Lundinger.

Stor låsbräken *B. virginianum*

Några lokaler kontrollerades under året och 2 nya lokaler upptäcktes 1994 och det totala antalet lokaler i Gästrikland är därmed 38. **Rapportörer:** Ove Lennström, Peter Ståhl, Birgitta Hellström, Gunnar Bakken, Birger och Gunnar Jonsson.

Ängsklint *Centaurea phrygia*

1. Hästbo, vid "Abrams". 1994 fanns ung. samma antal som 1993 då röjning av träd och buskar genomfördes. De flesta plantorna står nu fritt.

2. Hästbo, vid Evert Eriksson. 1994 fanns ett ung. lika stort bestånd som 1993, dvs 15 ex. på en sträcka av 1 m. **Rapportör:** Birgitta Hellström.

Glesgröe *Glyceria lithuanica*

Arten är känd från Testeboån där den upptäcktes som ny för landskapet så sent som 1991. Någon ordentlig genomräkning har inte gjorts tidigare vilket gör årets kontroll särskilt betydelsefull, dessutom upptäcktes en ny dellokal. **Rapportör:** Bo Norell.

lokal 1. 1654 strån på 26 tuvor på ca 100 kvm.

lokal 2. 71 strån på 3 tuvor inom 1 kvm.

lokal 3. Nyfynd 1994 99 strån på 6 tuvor på 20 kvm.

Utvecklingen på lokalerna sedan upptäckten 1983 resp 1984 är följande:

	Sävasjön SO	Sävasjön O	Långhäll
1983	30		
1984	15	30	7
1985	16	20	4
1986	9	17	? gallring
1987	47	45	10
1988	47	36	15
1989	65	20	24
1990	40	24	35
1991	52	16	49
1992	11	4	51
1993	12	4	48
1994	21	4	59

Rapportör: Peter Ståhl.

Skogskorn *Hordelymus europaeus*

1-2. Sävasjön

Under 1992 och 1993 hade skogskornet minskat drastiskt på de två lokalerna vid Sävasjön. 1993 fanns endast 16 axbärande strån. 1994 hade en av förekomsterna ökat så att totala populationen nu uppgår till 25 strån. Den ena lokalen omfattar dock bara 4 strån, vilket innebär en klar risk för att denna lokal försvinner helt om inte trenden vänder. Vi får se om den värmetslika sommaren 1994 kan väcka nytt liv i populationen. Utvecklingen av bladskott på den större lokalen verkade lovande hösten 1994.

3. Långhäll

Förekomsten vid Långhäll har däremot expanderat och ökat i mängd under en serie av år. 1994 sattes nytt rekord 59 ax vilket kan jämföras med de 4 ax som räknades 1985 före gallringen av skogen.

Knölval *Lathyrus tuberosus*

1. Gävle, Alderholmen. Lokalen upptäckt 1985 på ruderatmark, tipplats för byggavfall. Den växte då på ett flera kvm stort område. 1994 är lokalen nästan helt igenväxt med björksly och knölvalen finns bara i en minimal glänta i betydligt mindre antal än tidigare.

Rapportör: Gunnar Nilsson.

Gulyxne *Liparis loeselii*

13 lokaler har kontrollerats och en ny dellokal har noterats. Sammanlagda antalet påträffade ex. uppgår till i det närmaste 12 000. Till denna ansevärd siffra har Bultbomurarna bidragit med över 10 000. Att antalet ex. på denna lokal mer än dubblats sedan 1992 kan förklaras av en noggrannare inventering 94. Det finns dock fortfarande områden

med ogångbara gungflymmattor som ej kunnat inventeras. Fördelningen mellan vegetativa och fertila exemplar gjordes endast på ett av delområdena, där man fann drygt 5% fertila ex. För 1995 planeras utläggning av provrutor. Se för övrigt artikel i VÄX nr 1 1995.

Rapportörer: Bo Norell, Anne-Marie Dahlbäck, Jonas Lundin, Hans Hultin, Birger och Gun Jonsson, Gunnar Bakken, Birgitta Hellström, Lennart Landenmark.

lokaler kontrollerades dock inte). Arten är ofta mycket svårfunnen vilket gör återinventeringar med olika inventerare särskilt vanskelig. Till skillnad mot gulyxne återstår säkert många oupptäckta knottblomsterlokaler.

Rapportörer: Anne-Marie Dahlbäck, Hans Hultin, Mats Hindström, Gunnar Bakken, Birgitta Hellström, Lennart Landenmark, Peter Ståhl, Bo Norell, Birger och Gun Jonsson.

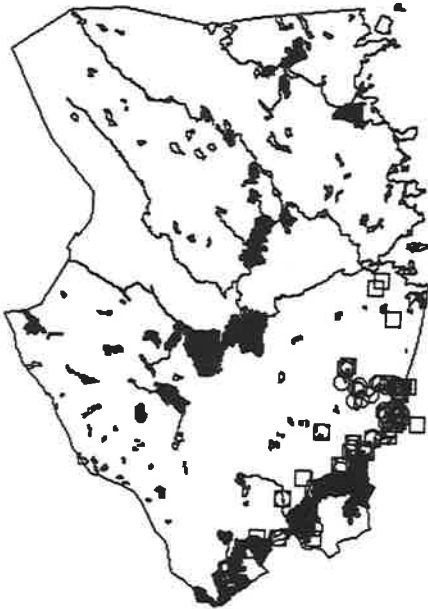
Knottblomster *Microstylis monophyllos*

Efter den stora knottblomsterinventeringen 1992 har 4 nya lokaler påträffats. Totalt är nu 21 knottblomsterlokaler kända i Gästrikland. Sammanlagt räknades 184 ex knottblomster 1994 (alla

Sumpviol *Viola uliginosa*

Hela 18 nya lokaler har påträffats 1994. Alla ligger i Dalälvens avrinningsområde.

Rapportörer: Bo Norell, Birger och Gun Jonsson

Sumpviol *Viola uliginosa*

Ringar = fynd under inventeringen.
Kvadrater = tidigare fynd.

Kartan torde ge en relativt fullständig bild av artens förekomster i landskapet. De tre nordligaste uppgifterna, som är de enda som inte ligger i anslutning till Dalälvens vattensystem, är sannolikt felaktiga.

LAVAR

Elfenbenslav *Heterodermia speciosa*

Testeboån, Brännsågen. Kontroll 1994: 4 lavbålar på resp. 6x4 cm, 10x2 cm, 6x3 cm och 2x2 cm. Den lönnstamm som elfenbenslaven växer på är död och "lokalen" kan bokstavligen spolats bort vid nästa vårfloed! **Rapportör:** Peter Ståhl.

Bylav *Degelia plumbea*

Sävasjöns naturreservat. Kontroll 1994: Arten föreföll finnas kvar i ung samma omfattning som tidigare. Några mycket välutvecklade lavbålar med apothecier finns i området. **Rapportör:** Peter Ståhl.

Hållav *Menegazzia terebrata*

Antalet kända lokaler för hållav har under året femdubblats. Följande lokaler är nu kända:

1. **Sävasjöns naturreservat. Kontroll** 1994: Arten fanns kvar på de trädstammar (klibbal) som märkts ut i reservatet. Ytterligare något ej tidigare observerat lavträd påträffades.

2. **Hobäckstjärnen OSO 1 km. Nyfynd 1994** på klibbal.

3. **Älgängså. Nyfynd 1994** på klibbal.

4. **Hanåsen, Norrmurskärret. Nyfynd 1994** ca 10 stammar inom ett 4-5 ha stort område. Några stammar med kvadratmetervis med lav!!!

5. **Lersjöreservatet. Nyfynd 1994** ca 32 bålar på tre alar

Rapportörer: Rune Vretman (lokal 4,5), Tomas Fasth (lokal 2,3) och Peter Ståhl.

Ringlav *Evernia divericata*

1. **Hanåsen, myr NO Norrmurskärret. Nyfynd 1994** 25-tal ex.

2. **Finnbastuhällarna. Nyfynd 1994:** rätt rikligt på en en i sumpskog

3. **Vargberget O 200 m. Nyfynd 1994** sparsamt på ett par enar i sumpskog.

4. **Testeboån, vid Brännsågsbron. (nedströms). Kontroll 1994:** På 3 öar i forsområdet måttlig förekomst, huvudsakligen på en.

5. **Norrmarksbäcken. Kontroll 1994** av gammal förekomst och nyfynd i samma område. Sammanlagt ett 10-tal enar med ringlav.

6. **Rikkärret vid Brännan. Kontroll 1994:** på två döda enar (som 1993).

Rapportörer: Rune Vretman (lokal 1) och Peter Ståhl.

Jättelav *Lobaria amplissima*

Testeboån. Kontroll 1994 av Anders Nordins lokal på Rovaholmen. Förekomsten förefaller stabil och av samma omfattning (2 askar) som tidigare. **Rapportör:** Peter Ståhl.

Nya lavar för Sverige

Åke Ågren

Absconditella pauzilla.

Mörkt olivgrön, tunn, hinnlik, nästan blank bål. Mycket små apothecier, 0,1 mm och ljusbeiga med något mörkare skiva. Funnen på murkande albark strax söder om Storsjön, nära gränsen Trönö - Rengsjö. Troligen bara känd från typlokalen i Pyrenéerna på gränsen Frankrike - Spanien (enligt Rolf Santesson).

Strigula stigmatella

Grön, slät bål. Mörkbruna insänkta perithecier. Spolformiga, flercelliga, färglösa sporer. Funnen på marken

liggande gren, här tillsammans med *Mycobilimbia hypnorum* i dalgång mellan Abborrtjärn och Storsjön. Närmaste fyndort är på ett par platser i Norge. (Confirm. Rolf Santesson).

Porpidea grisea

Grå, ganska tjock bål. Svarta, lätt pruinösa apothecier. Funnen på bergbrant i öppet läge vid Örtjärnsklitten i Mo. Beskriven närmast från Finland. Vid kontroll på Uppsala Fytotek av Tony Foucard verkar det tidigare vara insamlat under *Lecidia subconfluens*. Utredning följer.

Nya lavar för Hälsingland

Åke Ågren

Bacidia absistens

Bål gråblå - vit, tunn, småvårtig. Apothecierna svarta, platta - välvda med långa nålformiga sporer. Funnen på asp vid Tupptjärn, Norrala och vid Trönöån. Troligen en sällsynt art då den sällan uppges vid de senaste årens inventeringar. Ny för Norrland. (Confirm. Tony Foucard).

Caloplaca obscurella

Bål gråvit ofta sorediös. Apothecierna rödbruna - svartbruna med något ljusare

kant, med typiska encelliga Caloplaca-sporer. Funnen på gammal rönn vid Boänge, Söderala. Ny nordgräns. (Confirm. Tony Foucard).

Lecidella laureri

Bål gråvit, kornig, ganska tjock. Lik asplav *Lecidella eleochroma* men skiljs mest från denna på att de svarta apothecierna är lätt vitpruinösa. Funnen på asp i Järfsböle, Ljusne. Tidigare känd bara från Närke och Uppland. (Confirm. Tony Foucard).

Nya lavar för Gästrikland

Åke Ågren

Lecidella laureri

Se ovan från Hälsingland. På ask vid Sälgviken, Axmar.

Lecidella flavosoridata

Bål gråvit med gulaktiga soral. Apothecier svarta. På ask vid Överhammaren, Axmar bruk. Tidigare har jag rapporterat den från Hälsingland. (Confirm. Tor Tönsberg).

Några växtfynd i Hofors-Torsåker 1993-94

Barbro Risberg

I juni månad 1993 gjorde vi en långresa till ryska Fjärran Östern och Sachalin. Om den finns det mycket av botaniskt intresse att berätta, men det kanske inte platsar i VÄX. Ett bestående intryck gjorde den röda Stor guckusko *Cypripedium macranthos* som den intresserade kan beskåda i Mossberg-Nilssons bok om Syd- och Mellaneuropas orkidéer. Kombinationen art-miljö gav i det fallet en av resans största upplevelser.

När vi kom hem använde vi resten av sommaren till att göra en nyckelbiotopinventering på 9000 ha av Domäns marker i norra delen av Hofors kommun. Jämfört med en vanlig sommar var alltså den normala botaniska inventeringsaktiviteten låg. Ändå blev det några intressanta pusselbitar som kom på plats i det stora floramönstret.

Nästrot och stor låsbräken

I slutet av maj besökte vi lokalen för nästrot. Några näströtter syntes inte till men strövtåg i omgivningen ledde till upptäckt av **stor låsbräken**. Efter idogt letande kunde vi räkna in 35 exemplar, där ungefär hälften var fertila. Lokalen utgörs av en luckig ungallskog i en sluttning. Vegetationen domineras av **piprör** och **örnbräken**. Inslaget av andra rikarter är påtagligt. Det finns gott om **grönkulla** och **blåsippa** och mindre

inslag av **skogsvicker**, **vårärt**, **trolldruva** och **sårläka**. Våren 94 var vi tidigt på plats och räknade till över 100 exemplar spirande stor låsbräken. Senare på säsongen när örnbräken hade grönskat var det mycket svårt att återfinna de flesta av dem.

När vi återvände till platsen i början av juli 93 fanns fröställningar av 3 plantor av **nästrot** som hade blommat. Sommaren 94 blommade 1 exemplar på platsen. Jämfört med de som jag sett till exempel på Gotland är "våra" mycket små, spensliga och bleka.

Skogsfruns vecka

I månadsskiftet juli-augusti 93 inträffade något som vi inte trodde var möjligt, i våra långt ifrån jungfruliga skogar. Under en vecka upptäcktes fyra nya lokaler för **skogsfru**. Sedan tidigare kände vi till en, där arten de senaste somrarna varit pålitlig i sin förekomst. Den första upptäckten var i samma område men på det avståndet att det uppfyller kriteriet för en ny lokal.

Dagen efter strövade Lennart och Stig Björk i ett av våra grönstensberg. Där kunde de räkna in 19 exemplar. Av dem var några mycket storvuxna och välutvecklade, en planta hade fem blommor. På den lokalen förekom frösättning hos några plantor. Samma vecka upptäckte

Stig ett blommande exempel några hundra meter in i Dalarna.

Dagen efter var det dags igen. Vi skulle i samband med inventeringen kolla en fuktig svacka i för övrigt ganska trivial skogsmark, där vi tidigare hade lagt märke till förekomst av rikmossor och **blåsippa**. Då hittade vi en liten grupp med fyra högvuxna, vackra skogsfruplantor.

Gemensamt för alla de nya lokalerna är att arten växer i ung lövskog dominerad av **gråal** och **sälg** med inslag av björk. Markvegetationen är dominerad av gräs och örter. De fläckar där skogsfruplantorna står har ofta blottad jord. Gemensamt för alla lokalerna är förekomsten av rörligt markvatten. Även den extremt torra sommaren 94 blommade **skogsfru** på tre av lokalerna. Dock var det endast några få och småvuxna plantor.

Lundtrav och rosettjungfrulin

30 maj 94 besökte jag vårt finaste NOLA-objekt, Arne Perssons äng i Östansjö, Torsåker. Där kunde jag bland annat konstatera att försommaren i det skedet visade upp en ganska sen utveckling. Jag lade märke till att det i en dikesslännt söder om ängen fanns ett ovanligt stort bestånd av **lundtrav**, några hundra exemplar. Tidigare år hade jag sett några tiotal blomma här. Vid en cykeltur den 11 juni upptäckte vi två nya lokaler för lundtrav. Längs Mossvägen söder om Storgösken fanns ett liknande bestånd av lundtrav, det vill säga några hundra exemplar i en sandig, brant dikesslutning och nära Långnäs by ett mindre bestånd med ca 50 exemplar.

Dessa tre lokaler är de enda vi känner

till för arten inom Hofors kommun. En gemensam nämnare för dem är att de står i branta dikesskärningar med ca 60 graders lutning.

Under samma cykeltur upptäcktes också 30 exemplar av **rosettjungfrulin** på en gammal väg med slaggfyllning. Det var det andra fyndet av arten i Hofors.

Klasefibbla

Försommaren 94 bjöd på flera fynd av **klasefibbla**. Arten var sedan tidigare känd från tre lokaler i kommunen. I området kring Värnaskolorna och Scanarcs kontor upptäcktes vid inventering 29 juni 94 några tiotal exemplar av arten. Några stod i en tomtgräns och de flesta i kanten av en skogsdunge, där lövinslaget dominerade. I skogsdungen fanns ymnigt med **hässlebrodd** och ca 10 exemplar av **fingerborgsblomma**.

I liknande miljö, i kanten av igenväxande hagmark i utkanten av Långnäs blommade samma vecka hundratalet **klasefibblor**.

Brudbröd och klockkljung

När sommaren var som allra hetast i juli 94 var av förklarliga skäl aktiviteten ganska låg. Den 6 juli inventerade vi per cykel **nattviol** längs en sträcka med ljusa vägkanter där det finns ovanligt gott om arten. Vi kunde konstatera att det stora beståndet av **mästerrot** vid Blommens fäbod nära Kalvsnäs blommade rikligt. I beståndet som täcker ca 25 kvadratmeter fanns 35 blommor. Lite längre bort stod drygt 100 exemplar vackert blommande **brudbröd** på den torra dikesslätten. Det är en art som vi aldrig sett i trakten. Den samlades in av Birger Eklund i närheten av Hofors 1928. Från mellantiden finns

inga kända fynd.

Dagen efter återvände vi till platsen för att ta några bilder. Vi tittade då till beståndet av **jungfrulin** vid plantskolan i Kratten. Det har aldrig varit så välmående och rikt som nu trots att igenväxningen med i första hand tallplantor fortskrider på den torvhaltiga marken. Där fick vi syn på två stora, vackert blommande tuvor med **klockljung**. Det är väl troligt att frön kommit med något material till plantskolan. Vi hade senare kontakt med markägaren som lovade att röja bort tallplantorna i det begränsade området där jungfrulinet och klockljungen växer.

Ruderatväxter

Särskilt under den varma sommaren 94 gjordes några fynd av udda arter i ruderatmiljö. De som markeras med (*) är nya för trakten.

Rörsvingel (*), juli 93, två vägkantsfynd, Born och Riks-80, Barkhyttan.

Revfingerört (*), 30.6.94, depå för fyllnadsmassor, Böle.

Grått saltgräs, 17.7.94, gamla sågen, Robertsholm.

Nässelklocka (*), 24.7.94, Hofors station.

Kamomill, 29.7.94, 3 ex, depå för fyllnadsmassor, Böle.

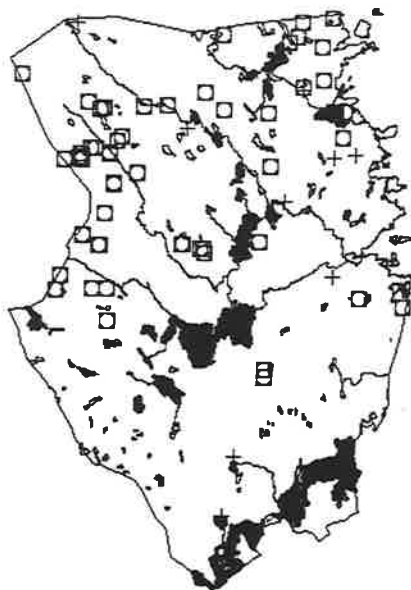
Sprödarv (*), 29.7.94, 10 ex, depå för fyllnadsmassor, Böle.

Mörkt kungsljus (*), 29.7.94, 2 ex, depå för fyllnadsmassor, Böle.

Spikklubba, 17.8.94, 2 ex, trädgårdsland, fågelmatplats, Långnäs.

Malörtsambrosia, 28.8.94, 2 ex, tomtmark, fågelmatplats, Born, Erik Keijser.

Nattljus (*), 27.9.94, OVAKOS:s industriområde, blommade efter flera frostnätter, Stig Björk.

Dvärgbjörk,

Betula nana

fyrkanter = fynd under inventeringen, kryss = tidigare uppgifter

Recension

Art- och biotopbevarande i skogen

med utgångspunkt från Gävleborgs län

Bengt Stridh och Peter Ståhl

När en fälthandbok baserad på färgbilder över växter och djur i länets skogar ser dagens ljus är det verkligen en storhändelse. Den 288 sidor tjocka boken är utgiven av Skogsvårdsstyrelsen i Gävleborgs län. Johanna From och GÄBS:aren Anders Delin har redigerat. Anders, som skrivit ca 1/2 boken, är huvudförfattare. Hela ytterligare 11 författare i och utanför länet har bidragit till boken.

Innehåll

I det inledande kapitlet finner vi rubriker som vegetationstyper, biotoper, inventeringsteknik och artkännedom. I kapitlet skyddsvärda biotoper finner vi läsning om skogshistoriskt ovanliga biotoper, geologiskt, topografiskt eller hydrologiskt ovanliga biotoper och kortvariga succesionsfaser som är ovanliga. Ett kapitel handlar om skyddsvärda element, till exempel gamla träd och ädellövträd. Artbeskrivningar

för signalarter i skogsmiljöer för fåglar, insekter, kärlväxter, mossor, lavar och svampar svarar för 3/5 av bokens innehåll. Avslutningsvis kommer bland annat kapitel om mål och åtgärder i skogsbruket och en makroskopisk nyckel för knappnåls lavar i Gävleborgs län.

“En signalart är en indikatorart som indikerar höga naturvärden... De kriterier som en ideal signalart skall uppfylla är följande:

1. Arten ska vara någorlunda vanlig och ha en jämn utbredning, så att arten ofta finns där naturvärdet är högt
2. Arten ska vara knuten till skogsbiotoper med höga naturvärden.
3. Arten ska vara lätt att upptäcka i fält.
4. Arten ska kunna identifieras i fält.”

En art som är rödlistad är ofta olämplig som en signalart. Detta åskådliggörs i tabell 1.

Urvalet av signalarter har följt skogsvårdsstyrelsen rikslista men utvidgats med djur och insekter (ja, de saknas faktiskt i rikslistan!) och några regionala signalväxter (till exempel de

Tabell 1 Antalet beskrivna arter i bokens artdel, jämfört med antalet arter i hotkategori 1-4, som har skogen som huvudbiotop eller är delvis beroende av denna¹, angivna inom parentes. Med reservation för felräkningar!

	Hot 1	Hot 2	Hot 3	Hot 4	Andra
Fåglar	1 (1)	1 (1)	1 (1)	10 (11)	1
Däggdjur	0 (1)	0 (2)	0 (0)	0 (3)	0
Skalbaggar	1 (14)	5 (54)	0 (4)	2 (110)	0
Halvvingar	0 (0)	1 (0)	0 (0)	1 (0)	0
Fjärilar	0 (0)	1 (3)	0 (7)	3 (21)	1
Kärlväxter	0 (0)	1 (7)	2 (7)	6 (19)	40
Lavar	3 (6)	4 (11)	4 (13)	8 (11)	23
Mossor	0 (2)	1 (1)	0 (9)	2 (16)	25
Svampar	3 (4)	6 (6)	9 (23)	11 (18)	20

ädla lövträden). Några arter har uteslutits. Det är bra och viktigt att en regional tolkning gjorts eftersom signalvärdet i många fall varierar starkt över landet.

Positivt

Boken är ett praktverk i behändigt format! De naturintresserade i länet är verkligen inte bortskämda med nyutkomna böcker som behandlar länet. Exempelvis kom den senaste Hälsingefloran 1898 och den senaste boken om Hälsinglands fåglar 1950. Det är därför en fröjd att hålla denna bok i handen.

En huvudförtjänst med boken är att flera organismgrupper finns samlade i en bok. Man slipper fylla ryggsäcken med diverse litteratur. En annan stor fördel är att boken behandlar förhållandena i länet. Rikstäckande verk är nödvändiga, men de är vanligen av tämligen magert intresse för gävlborgaren när det kommer till praktisk nytta i fält. Det är ju lätt att inse att förhållandena i Lingbo skiljer sig avsevärt från de i Höör och Muodoslompola.

Artbeskrivningarna är användbara och trevliga. Särskilt välkomnas beskrivningar av den viktiga men hopplöst förbisedda insektsfaunan. Att beskrivningarna koncentrerats på arternas miljökrav är en styrka. Upplysningar i text och bild om hur man identifiera vedinsekterna med hjälp av larvgångar och gnag är ovärderlig.

Det är en njutning med alla läckra illustrationer i boken. Boken innehåller hela 212 färgfoton, 4 färgteckningar och 10 svartvita teckningar av 14 fotografer och 3 tecknare. Illustrationer är genomgående av jämn och mycket hög kvalitet.

Min (BS) egen favorit är det övre fotot av bombmürkla i solljus. Man blir som sugen att ta sig en tugga! Se också fotot på gullpudra, där man kan förstå varför arten fått sitt namn. Bilderna av de små lavarna är suveräna, i Holmåsen klass.

När man bläddrar i boken hittar man ibland små guldkorn. Vad sägs till exempel om det innovativa, och motsägelsefulla, "biotoper för slumpmässigt uppträdande rariteter"? Starka glasögon, för granskning av småsaker, och en stark pannlampa, under höst och vår, rekommenderas under inventeringsteknik.

Sådant som kan bli bättre

Styrkan med boken är utan tvekan artdelen, som också upptar 3/5 av boken, men som gärna kunde ha fått ännu större utrymme. Skall man vara kritisk är det främst i de allmänna delarna man kan hitta svagheter. Framför allt är det svårt att hitta någon riktig logik i indelningen av biotoper. Kanske hade biotopdelen vunnit på en enklare, något mer vetenskaplig och mindre personlig färgad indelning. Man kan till exempel fråga sig varför "strandskog vid älvbrink" fått en egen rubrik istället för att ingå under "ravin i isälvsmaterial" när alla sumpskogar utom klubbalkärr behandlas gemensamt. Likaså kan man ifrågasätta varför de örtdominerade skogarna på morän fått den vilseledande rubriceringen "bergfot, mullrik mark".

Helt konsekvent är inte urvalet av arter. Hälsinglands flora har fått större genomslag än Gästriklands. Till exempel har knottblomster och nästrot uteslutits på grund av att de är för sällsynta medan nordisk stormhatt och hässleklocka, med färre lokaler i länet, tagits med. Missne

har uteslutits på grund av att den är för vanlig, men ej den snarlikt uppträdande och väl så vanliga rankstarren. Vissa arters signalvärde är begränsat. Åtminstone för kärlväxterna är dock detta väl angivet i artbeskrivningarna. Personligen saknar jag (PS) klockpyrola och de utmärkta signalarterna fjällskära och stor thujamossa. Att arturvalet kan justeras och förfinas ligger dock i sakens natur och kan knappast belasta författarna.

Man skulle kunna önska sig att fler än de 16 beskrivna signalinsekterna fanns med och att boken så småningom byggs ut med mollusker och andra dåligt kända men betydelsefulla djur.

Ett av huvudsyftena med boken är att ge ett urval av lämpliga signalarter vid inventering av länets nyckelbiotoper. Det hade därför varit på sin plats att ange var amatörinventeraren kan vända sig om han finner ett intressant skogsområde. Det kunde till exempel vara en förteckning av länets skogsvårdsstyrelser, skogsbolagens nyckelbiotopansvariga, kommunekologer, ideella naturföreningar etc.

Priset på 560 kr är alltför högt för amatören, speciellt med tanke på att STORA, Korsnäs, Mellanskog, Assi Domän, Länsstyrelsen, Skogsvårdsstyrelsen och Naturskyddsföreningen i X-län sponsrat projektet. Kanske kunde icke skogsägande medlemmar i idella föreningar få rabatt?

Småsaker

Det skulle ha varit på sin plats med en mera fullständig förteckning över de hotade arterna i länet. En sådan som finns i länsstyrelsens nytutgivna biologisk mångfald i skogslandskapet¹.

En liten besvikelse är att se GÄBS egen myskmåra med ett kraftigt blåstick och anings mörkt återgiven, vilket även gäller enstaka andra foton på kärlväxter och miljöer.

Vitryggig hackspett anges förekomma sällsynt i södra delen av länet, vilket gör hälsingeskådarna besvikna. Den sedan länge kända häckplatsen har försummas här, liksom den tidigare gjorts av vitryggprojektet.

Registret är något svagt, då det endast ger sidhänvisningar till artbeskrivningarna.

Andra småanmärkningar är att författarnamn för fågeldelen saknas (Johanna From), att "fjälltolta" borde heta torta (enligt Den Nordiska floran), att latinskt namn saknas för fiskgjuse och ögonpyrola, att ett av de största hoten mot mosippans lokaler torde vara grustäkter och att alla beskrivna fågelarter felaktigt anges rödlistade (gällerej järpe). I litteraturlistan kan vid nästa tryckning tilläggas Biologisk mångfald i skogslandskapet¹, som utkom några veckor efter denna bok.

Självklar sporre

Om du vill ha eget exemplar får du snabba på. 830 av de 1000 exemplaren i första tryckningen är redan förhandsbokade. Det är ingen vågad gissning att boken kommer ut i en andra tryckning.

Säkert blir boken en sporre för det fortsatta naturvårdsarbetet i länet och en lika självklar del av innehållet i ryggsäcken som termos och smörgåslåda.

Litteratur

¹ Biologisk mångfald i skogslandskapet. Länsstyrelsen i Gävleborg. Rapport 1994:12.

Inventerardagar i Gästrikland

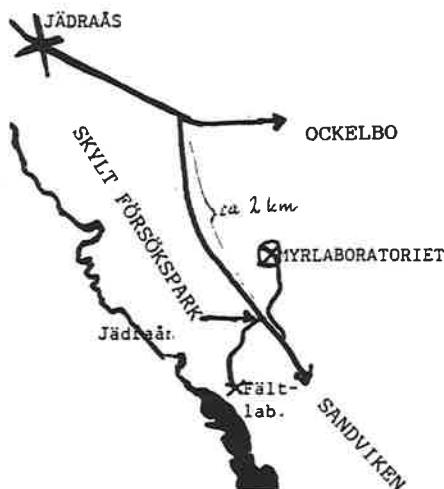
Årets inventerardagar är liksom förra året uppdelade på 2 perioder, ett veckoslut, **17 - 18 juni**, och en längre omgång, **22 -26 juli**. Som vanligt kan Du delta hela tiden eller enstaka dagar.

Vi kommer att hålla till i trakten av **Jädraås**, där samlingspunkten blir **Myrlaboratoriet**, ca 3 km SO Jädraås. Se skiss nedan !

Myrlaboratoriet ägs av Jädraås Försökspark och vi disponerar det helt under inventeringsdagarna. Där finns tillgång till pentry och möjlighet att övernatta på medhavd madrass.

En av dagarna kommer att ägnas åt inventeringsteknik, då även de mindre erfarna får tillfälle att förkovra sig under sakkunnig ledning.

Samling lördagen den 17 juni och
lördagen 22 juli kl. 9 vid Myrlaboratoriet.
Meddela Peter Ståhl, 026/18 72 78, eller
Gullan Andersson, 026/29 05 42, vilka dagar
du vill delta.

Kalendarium Hälsingland

- Sön 7 maj Sånghussjön med **mosippor** och Näsbergsfältet med de fantastiska åsformationerna och åsgroparna. Samåkning från Domusparkering i Ljusdal kl. 10.00. Ansvarig Carl-Eric Carlsson 0651-400 23. Arrangör Naturskyddsföreningen.
- Ons 28 juni Utflykt till Skålvallen och **lövbrännan** med 100-tals doftande nattvioler i sommarnatten. Samåkning från Domusparkeringen i Ljusdal kl. 19.00. Arrangör Naturskyddsföreningen.
- 8-9 juli **Fjällresa** till Tännadalen. Exkursioner på Hamrafjellet och i Brekken (Norway). Brunkulla och fjällväxter i massor. Samåkning, Övernattning. Anmälan till Carl-Eric Carlsson 0651-400 23. Arrangör Naturskyddsföreningen.
- 29-30 juli **Slätterhelg** vid Remman, Hälsinglands största? hävdade slätteräng. ALLA kan göra någon nytta. Medtag arbetsredskap och handskar. Vi bjuder på dricka och kaffe. För samåkning samlas slätterfolk bägge dagarna på Domusparkeringen i Ljusdal. Ansvariga Sven-Erik Färlin, 0651-260 42 och Maj Johansson, 0651-930 21. Arrangör Naturskyddsföreningen.
- Lör 12 aug **Slätter** Rigberg. Samling på skolan i Hassela 10.00. Upplysningar Sven Norman, Nordanstigs Naturskyddsförening, 0652-204 18.
- 26-27 aug **Svamp- och lavkurs** med Malte Edman och Åke Ågren. Arrangör Naturskyddsföreningen.
- sept Inventerardagar i Kölberget, Hanebo, med svampexperten Hans-Göran Turesson. Arrangör Naturskyddsföreningen.

Kalendarium Gästrikland

- Tis 2 maj **Exkursion.** Samling vid Strömbadet kl. 18. Ledare Peter Ståhl, 026-18 72 78.
- Ons 24 maj **Ängar i Norden.** Föreläsning på **Silvanum kl. 19** av natur- och kulturmiljövårdare *Kjell Gustavsson* från Växjö, som talar om restaurering, skötsel, redskap och ängens kulturhistoria.
- 17-18 juni **Inventerardagar.** Samling Myrlaboratoriet, ca 3 km SO Jädraås, kl. 09. Information Peter Ståhl 026-18 72 78. eller Gullan Andersson, 026-29 05 42.
- 22-26 juli **Inventerardagar.** Samling Myrlaboratoriet, ca 3 km SO Jädraås, kl. 09. Information Peter Ståhl 026-18 72 78. eller Gullan Andersson, 026-29 05 42.
- Lör 29 juli **Slätter på Römaren.** Informatio, Gunnar Nilsson, 026-12 46 31.
- 29-30 juli **Slätter på Hade Strandäng.** Information Peter Ståhl 026-187278.

Värdefull natur i Gävle

Denna purfärsk skrift på 48 sidor innehåller en beskrivning över alla naturvårdsobjekt i Gävle kommun. Den är författad av Peter Ståhl och Lars Bonde. Den kostar 140 kr och kan beställas från Miljökontoret, Gävle kommun, 803 36 Gävle . En presentation kommer i nästa VÄX!

Kalendarium övriga Sverige

Ett urval av botaniska händelser i sommar.

- 25 mars Konferens med landets botaniska föreningar och provinsfloror i Uppsala. Svenska Botaniska Föreningen.
- 28/6-2/7 Botanikdagarna på Öland. Svenska Botaniska Föreningen.
- 1-15 juli Inventeringsläger i Älvsbytrakten, Norrbotten. Se SBT 1/1995, s 32.
- 16-30 juli Inventeringsläger i Överkalixtrakten, Norrbotten. Se SBT 1/1995, s 32.
- 20-23 juli Lien och slätterängen, Alingsås. En kurs i lievård och ängsskötsel - med praktiska övningar i slipning, lieslätter och hamling. Anmälan senast 15 maj till Ewald Johnsson, 0322-531 39.
- 21-24 juli Inventerarläger i trakten av Hammerdal - Projekt Jämtlands flora. Anmälan senast 13/7 till Lars-Åke Bäckström, 063-35066 eller Carl-Olof Wetterhall, 063-12 01 52.
- 23/7 - 2/8 Botanikkurs i Abisko. Svenska Botaniska Föreningen och Abisko Turiststation. Se SBT 1/1995, s 10.
- 30/7 - 5/8 Inventeringsvecka i Åsele socken. Anmälan till Stefan Ericsson, 090-16 68 26.
- 4-9 aug Forskningsresa i naturvårdens utmarker i Västerbotten och södra Lappland, och inventerardagar därefter. Med Anders Delin, 026-25 93 89, Malte Edman, 0278-41 57 43 och Sture Gustafsson, 0941-115 18.

Biologiskt mångfald i skogslandskapet

Är titeln på en sprillans ny rapport från länsstyrelsen (1994:12). En recension kommer i nästa VÄX!

Råd till författare i VÄX

Vi i redaktionen är naturligtvis mycket tacksamma för alla manus vi får, oavsett om de är skrivna för hand, på skrivmaskin, på dator eller mera ortodoxt inhackade på stentavla.

🍏 *Manus på diskett* skickar du till Bengt Stridh, Uddstigen 4, 725 91 Västerås, 021/522 58, fax 021/13 41 00, e-mail: best@secrec.abb.se. **Bifoga alltid en utskrift av din artikel.**

🍏 *Manus i andra tillstånd* skickar du i god tid före manusstopp till Gunnar Nilsson, Vågskrivargatan 1A, 803 20 Gävle, 026/12 46 31, för inskrivning till dator. Vi är **mycket** tacksamma för alla illustrationer.

Till sist en vädjan: Kom ihåg att hålla tiden för manusstopp!!!

Medverka i VÄX

Gläd dina medbotanister genom att skriva om växtfynd, exkursioner, ny litteratur, skicka in intressanta tidningsklipp etc!

Manusstopp

6 september 1995

Innehåll

- 3 GÄBS årsmöte 1995. *Bengt Stridh.*
- 4 Slåtter hat-trick!? "*Liemannen*".
- 5 Verksamhetsberättelse för 1994.
- 7 Ekonomi 1994.
- 8 Registrerade artfynd från Hälsingland. *Bengt Stridh och Björn Wannberg.*
- 9 Floran på fäbodrar och fäbodrester i Bjuråker. *Arnold Larsson.*
- 21 Upprop om artrika vägranter. *Tomas Ljung.*
- 24 Gästriklands flora - inventeringsläget. *Kjell Wallin.*
- 26 Scharlakansröd vårskål *Sarcoscypha coccinea.* *Bertil Lund.*
- 26 GÄBS goes ALU.
- 27 Flora Nordica "preprint". *Bengt Stridh.*
- 28 Förhandstitt i Gästriklands flora. *Peter Ståhl.*
- 30 Projekt Gästriklands flora kompendium.
- 31 Floraväktarverksamheten i Gästrikland 1994. *Birgitta Hellström.*
- 35 Nya lavar för Sverige. *Åke Ågren.*
- 36 Nya lavar för Hälsingland. *Åke Ågren.*
- 36 Nya lavar för Gästrikland. *Åke Ågren.*
- 37 Några växtfynd i Hofors-Torsåker 1993-94. *Barbro Risberg.*
- 40 Recension. Art- och biotopbevarande i skogen. *Bengt Stridh och Peter Ståhl.*
- 43 Inventerardagar i Gästrikland.
- 44 Kalendarium Hälsingland.
- 45 Kalendarium Gästrikland.
- 45 Värdefull natur i Gävle.
- 46 Kalendarium övriga Sverige.
- 46 Biologiskt mångfald i skogslandskapet.